

ΙΔΡΥΘΗΚΕ ΣΤΑ 1903

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ - ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ:	Γράμματα.
ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ:	Σε άλωναυτική μηχανή.
ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ:	Ό Ψυχάρης.
ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ:	Μπροστά στον τάφο του.
Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ:	Ψυχάρης.
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ:	Τό δάσος και τό κελλί.
ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ:	Ό καινούργια πλατεία.
ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ:	Δευτέρα παρουσία—Σιωπή.
ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ:	Άρρωστος.
ΛΙΛΗ Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΗ:	Μεθώ.
Κ. ΦΛΑΓΣΕΛΕΝ:	Πεζά ποιήματα.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ: Φαινόμενα και Πράγματα—Νέα βιβλία—Γιά να γνωρίσουμε τόν Παλαμά—Έπιγράμματα—Θέατρο—Ένα γράμμα τής κ. Ψυχάρη—Ό Ρουσσέλ για τό «Νουμά»—Ζωγραφική—Ό,τι θέλετε— Τί γράφουν οί άλλοι—Χωρίς γραμματόσημο.

ΕΙΚΟΝΕΣ: Ό Ψυχάρης στό γραφείο του.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ'. ΧΡΟΝΟΣ ΚΒ'.
ΤΕΥΧΟΣ 2 (787)
ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1929

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ
ΔΡΧ. 5.—

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ

ΙΔΡΥΤΗΣ: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

(1903 - 1922)

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΙΔΥΜΟΥ 38 ΑΘΗΝΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Για την Ελλάδα δραχμές 100
Για την Αγγλία) Σελλίνα 10
Αίγυπτο και Κύπρο)
Για την Αμερική Δολλάρια 3
Και για τ' άλλα μέρη ανάλογα
(60 φράγκα για τη Γαλλία κ.τ.λ.)

Το τεύχος για το εξωτερικό
1 σελλίνο ή 30 σέντς

Η συνδρομή, πάντα για ένα
χρόνο, προπληρώνεται

Εμβάσματα και ό,τι σχετικό με την Ύλη προς τη Διοχ του Νομά

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται

ΤΙ ΓΡΑΦΟΥΝ ΟΙ ΑΛΛΟΙ

Η ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ

Ο διαλεκτός συνεργάτης μας κ. Πάνος Δ. Ταγκοπούλου με γράμμα του που πήραμε προχτές μας πληροφορεί ότι θα συνεχίσει τη για λόγους τεχνικούς διακοπείσα έκδοσι του «Νουμά» του ξεχωριστού αυτού φιλολογικού περιοδικού.

Το α' τεύχος κυκλοφορεί σε λίγες μέρες με Ύλη που θ' ανταποκρίνεται στις προσδοκίες όλων των παλιών φίλων του «Νουμά». Δηλαδή ο «Νουμάς» υπό τη Διεύθυνση του κ. Πάνου Ταγκοπούλου ξαναβγαίνει «Νουμάς», όπως τον ξέραμε.

Θά πωλείται και στη Μυτιλήνη από το Πρακτορείο εφημερίδων.

Η ετήσια συνδρομή του είναι δραχμ. 100.

(Εφημ. «*Δημοκράτης*» Μυτιλήνης)

Ο κόσμος των διανοουμένων και έν γενέει οι καλλιτέχναι του λόγου, ήκουσιν με χαράν την αναγγελθείσαν επανέκδοσιν του «Νουμά». Σήμερον κυκλοφορεί το πρώτον τεύχος της Γ' περιόδου του καλού αυτού αγωνιστικού περιοδικού υπό την διεύθυνσιν του κ. Πάνου Δ. Ταγκοπούλου, υιού του ιδρυτού του «Νουμά». Είς το τεύχος αυτό με ώραϊαν και επιμελημένην εμφάνισιν συνεργάζονται οι ποιηταί και λογογράφοι Μαλακάσης, Ταγκοπούλος, Κυριαζής, Παλαμάς, Κατσιμπαλής, Μαγγανάρης και ο γλύπτης Τόμπρος. Η ξένη λογοτεχνία αντιπροσωπεύεται δι' άριστοτεχνικών μεταφράσεων. Πολύ ένδιαφέρουσα είναι επίσης η επισκόπησις της φιλολογικής και καλλιτεχνικής ζωής.

(Εφημ. «*Ελληνική*» 8—10—29).

Το ιστορικόν περιοδικόν του Δ. Ταγκοπούλου το όποιον έπαιξε σπουδαιότατον ρόλον εις την πνευματικήν κίνησιν της χώρας κατά την παρελθούσαν είκοσαετίαν και ύπήρξε το κυριώτερον βήμα του δημοτικισμού, ήρχισεν επανεκδιδόμενον υπό του υιού του ιδρυτού του κ. Πάνου Ταγκοπούλου. Από τα περιεχόμενα του πρώτου τεύχους, το όποιον ένκυκλοφόρησε, σημειούμεν τά ποιήματα των κ. κ. Κ. Παλαμά, Μ. Μαλακάση, Αθ. Κυριαζή, Ρήγα Γκόλφη, Απ. Μαγγανάρη, άνεκδότους επιστολάς του Κώστα Χατζοπούλου, μελέτην του κ. Μ. Τόμπρου, κλπ.

(Εφημ. «*Ημερησίος Τύπος*» 8—10—29).

Έξεδόθη και ένκυκλοφόρησε το α' τεύχος της νέας περιόδου του φιλολογικού περιοδικού ο «Νουμάς», του όποιου η δρασίς έσημείωσεν εποχήν εις τά γράμματα και εις την επικράτησιν της δημοτικής γλώσσης, κατά το παρελθόν.

Το σημερινόν τεύχος, πλούσιον εις λογοτεχνικήν Ύλην και σημειώματα, μάς παρέχει πλήρη την είκόνα της φιλολογικής μας κινήσεως.

Πιστεύομεν ότι θέλει άναγνωσθή απλήστως από το έλληνικόν Κοινόν, το όποιον πάντοτε έξετίμησε τους άγώνας του «Νουμά».

Πωλείται εις τά κεντρικώτερα περιίτερα και βιβλιοπωλεία.

(Εφημ. «*Ήθνος*» 10—8—29).

Έξεδόθη και ένκυκλοφόρησε υπό την διεύθυνσιν του υιού του ιδρυτού του κ. Πάνου Ταγκοπούλου το α' τεύχος του περ οδικού «Νουμάς» με πλοσίαν λογοτεχνικήν Ύλην, ποιήματα, και κριτικά σημείωματα. Πιστεύομεν ότι η πλαιία δρασίς του «Νουμά» θα έλεγκση έν νέου το ένδιαφέρον των πολλών του φίλων και οπαδών και θέλει γινή ο μοναδικός οδηγός και σύντροφος παντός ένδιαφερομένου διά τά γράμματα και τάς τέχνας. Ο «Νουμάς» πωλείται εις τά κεντρικώτερα βιβλιοπωλεία και περιίτερα άντί δραχμ. πέντε.

(Εφημ. «*Πρωία*» 13—10—29).

Στόν ουρανόν του περιοδικού Τύπου, που δέν μπορεί να τον πάρη κανείς, βέβαια, στα σοβαρά, όπως κάθε τι που έχει ως σκοπό την άγυρολογία, χαράζει επί τέλους, σε μια καινούργια του άναντολή και ένα παλόν, γνώριμο και άληθινό φώς, φώς ιδεολογίας άναμφισβήτητης: ο «Νουμάς». Το πρώτο τεύχος της τρίτης: του περιοδικού, μόλις ένκυκλοφόρησε, σταλμένο από το διεύθυντή του, το λογοτέχνη Πάνο Ταγκοπούλο, που, πιστός στα περασμένα, συνεχίζει και πάλι, ύστερα από κάμποση εις στή, την παράδοση που του έκληροδότησε ο άλησμόνητος πτέρας του, περιμένει είάνω στο γραφείο μου δυό λόγια που μπορεί και να μη χρειάζονταν όμως. Γιατί τί θα μπορούσε κανείς να προσθέση στην άξια και τη φήμη του περιοδικού αυτού που εδώ και είκοσιέξη χρόνια ίδρυσε ο Δημήτριος Ταγκοπούλος και που από τίς χιλιάδες σελίδες του άνοιξαν όλα τά λινούδια της νεοελληνικής φιλολογίας και βρόντηξαν, σαν από κάστρο δυνατό, τά μεγαλύτερα «δημητικά» ντουφέκια στόν τρομερό άγώνα, τότε, για τη γλώσσα, ο Παλαμάς, ο Ψυχάρης; κι' ο ιδρυτής του;

Ξαναγεννήθηκε ο «Νουμάς» για τρίτη φορά. Από το πρώτο του βήμα καταλαβαίνει κανείς την άπόφαση που τον σπρώχνει να προχωρήση στόν παλιό δρόμο του. Ο δρόμος; εκείνος ήταν γεμάτος; από τη ζωντάνια της Τέχνης, πεζής και ποιητικής, κι' αν έξαιρέση κανένας μερικά άσημαντες κακοτυπείες, μερικάς άκρότητες; που έλειψαν κι' αυτές; με τον καιρό, δέν είχε τίποτ' άλλο άρνητικό να τον παρατηρήση. Έτσι άποκτούν και πάλι οι Έλληνες; εκείνο που τους έλειψε κάμποσο καιρό: ένα καθαρά λογοτεχνικό φύλλο, το μονακίριβο που ήταν πάντα στόν τόπο μας. Συνεργάτες του είναι πολλοί, παλιοί και νέοι «νουμαδικοί». Και πρώτ' άπ' όλους: ο Παλαμάς.

(Εφημ. «*Πατρίς*» 16—10—29).

Με παρόμοια ένθουσιαστικά λόγια χαιρετήσανε το ξανάνθισμα του «Νουμά» κι' οι εφημερίδες «*Ελεύθερον Βήμα*», «*Ακρόπολις*», «*Βραδυνή*» κ. ά. Έπίσης στην «*Ελληνική Βιβλιογραφία*» του Πουρνάρα (15 8) Βολού) δημοσιεύτηκε μεγάλο τριάστιλο άρθρο με τον τίτλο «*Επανεκδοσι του Νουμά*». Τίς ευχαριστούμε όλες και όλους για τά καλά τους τά λόγια.

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
ΤΕΥΧΟΣ 2 (787) ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1929

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ(*)

16 Rue Chaptal, Paris, IX

16 του Χριστού 1903

Ἀγαπητέ μου Ταγκόπουλε,

... Ὁραῖο τὸ γράμμα πὸν μοῦ στέλνεις! Καὶ γὰρ συγκινήθηκα. Μὰ τί θαρρεῖς; Μήπως δὲ βουρκώνουνε τὰ μάτια μου, καὶ σὰ σὲ συλλογίμηναι καὶ σένα καὶ τὸ Νουμᾶ καὶ τὸν ἀγῶνα μας τὸν ΑΓΙΟ, πὸν βγήκες τώρα ἐσὺ τόσο ἄξιος καὶ τόσο πιθήδειος ἀγωνιστής; Μπράβο σου. Τὰ πᾶμε καλά. Ἔχω τώρα δουλειὲς μὲ φροντίντες καὶ ἀναγκάζομαι νὰ τρέχω ἀπὸ τὸ πρῶτ' ἐνὶ βράδῳ. Καιρὸς γιὰ γράψιμο μοῦ ἀπομνήσκαι· μόλις. Θέλω νὰ σοῦ τελειώσω κάποιον μὸν ἄρθρον γιὰ τὰ Μακεδονικά, λουκουμί-κι ἄλλο ἓνα γιὰ ν' ἀποδείξω πὸς μᾶς χρειάζεται ἀναμεταξύ μας ἔνωση καὶ ἐνέργεια, νὰ φαινομάστε, νὰ μὴν κρυβόμαστε καὶ ἔτσι θὰ βροῦμε τὸ σιφῆρο μας μαζὶ μὲ τὸ καλὸ τῆς Ἰδέας.

Νὰ μοῦ γλυκοφιλήσης τὸν Παλαμᾶ.

14 του Χριστού 1904

... Πολὺ ὠραῖος ὁ σημερινὸς Νουμᾶς. Οἱ στίχοι τοῦ Μάνου μας ἀριστοῦργημα καὶ γιωμαῖτοι φωτιά, π' ἀναθεμάνοντε.** Ἀφτός, βλέπεις, βράζει μέσα του ἡ ζωὴ ἐνῶ ἔμεις γεράσαμε

Γράφω, γράφω ἓνα μεγάλο ἄρθρον γιὰ τὸ Σουρή. Τοιμάζω ἄλλο ἔνωση καὶ δύναμη. Νὰ ὠστόσο πὸν κάτι καταφέρατε—γειά σας—καὶ γειά σου. Χωρὶς προσωπικά. Μόνον πρόσωπο, ἡ Ἰδέα.

8 του Γενάρη 1905

... Ἐλα νὰ σὲ φιλήσω, γιὰ τὰ ὠραῖα, τὰ λαμπρὰ τὰ λόγια πὸν ἔγραψες γιὰ τὸν Κροῦσο (Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά). Πολύ, πολὺ σὲ φχαριστῶ. Τὸ διάβασα, τὸ ξαναδιάβασα καὶ τὸ ξαναδιάβασα καὶ θὰ τὸ ξαναδιαβάσω, καὶ θὰ τὸ ξαναδιαβάσω γιὰ νὰ παρηγοριούμαι καὶ νὰ μοῦ δίνῃ θάρρος.*** Νὰ δῆς τὸ πιδὸ περιεργο, πὸν ἄρεσε πολὺ ἐδὼ τὸ βιβλίον. Κάμποσοι ἀπὸ τοὺς πρὶ μαθητᾶδες τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς δὲν ξεχάσανε τὰ Ρωμαῖκα. Τὸ διαβάζουνε καὶ τοὺς βλέπω συνεπαρμένους

*) Κομμάτια ἀπὸ γράμματά του, σταλμένα ἐντὸς Δ. Ταγκόπουλο, τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ «Νουμᾶ».

** Ἀριθμὸς φύλλον 124. Στίχοι τοῦ Μάνου ἀπὸ τὴν μετάφραση τῆς «Ἀντιγόνης».

*** Ἄρθρον τοῦ Δ. Ταγκόπουλου ὁ Ρομπιν-σώνας. Ἀριθ. φύλλον 126 τοῦ 1904.

21 τοῦ Θεριστῆ 1907

... Ἐννοια σου γιὰ τὸ τί λένε. Ὁ φανατισμὸς μας ὁ περίφημος! ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἔννοια τοῦ παιδιοῦ πὸν σὰ μάθη τῆ γλώσσα, θὰ θελήσῃ νὰ μάθη καὶ τὴ γραμματικὴ τῆς, δηλαδὴ κανόνες. Εἰδεμὴ ζήτημα δὲν ὑπάρχει

9 του Χριστού 1908

... Ἡ μόνη μέρα τῆ βδομάδα πὸν ἀνασαινω, εἶναι σὺν ἔρχεται ὁ «Νουμᾶς».

30 του Ἀλωνάρη 1904

... Ἡ δουλειὰ καὶ πάντα ἡ δουλειὰ εἶναι ὁ νόμος τοῦ ἀθρώπου. Πρέπει ἀκατάπαφα νὰ δουλέβουμε. Τί κάνω ἐγὼ; Τί κάνει ὁ Πάλλης; Τί κάνεις καὶ τοῦ λόγου σου; Βέβαια πὸς μᾶς κοστίζει. Νὰ δῆς ὅμως πὸς κερδίζουμε πολὺ περισσότερο παρὰ πὸν μᾶς κοστίζει. Γιατὶ ἐγὼ θαρρῶ πὸς ὁ «Νουμᾶς»—σοῦ τῶλεγα κιδλας μιά μέρα—θὰ πιάσῃ τόπο, τόπο στὴν ἱστορία, καὶ θὰ μείνῃ. Γιὰ ποιὸν ἄλλη φημερίδα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς τὸ ἴδιο; Καὶ θὰ τὸ χρωστοῦμε τοῦ Ταγκόπουλου! θὰ τὸ χρωστοῦμε στὴν ὠραία δουλειὰ πὸν θὰ μᾶς κάμῃ. Μὰ ὅσο πᾶει θὰ κυκλοφορήσῃ περισσότερο τὸ φύλλον. Ἔτσι ἔχουμε λοιπὸν καὶ ἴλικὸ κέρδος. Ἔχουμε καὶ τὸ κέρδος τὸ μεγάλο πὸν θὰ κυκλοφορήσῃ κάθε μέρα παραπάνω ἡ Ἰδέα.

Πάντα δικός σου
ΨΥΧΑΡΗΣ

ΣΕ ΑΛΩΝΙΣΤΙΚΗ ΜΗΧΑΝΗ

Κοντὰ ἐντὸς τοῦ Ψυχάρη

Ἐσένα ἀηδόνι νὰ σὲ πῶ θὰ σφάλω.
Ἐσύ'σαι δράκος πὸν ἀπ' τὰ σπλάχνα βγαίνει
Τῆς γῆς καὶ μ' ἀγκομαχητὸ μεγάλο
Ἐννοβολαίει θροφή καὶ μᾶς παχαίνει.

Ἐσύ, δίχως ἀνασασμὸ νὰ πάρης,
Ὅλο βογγᾶς καὶ ἀντιλαλοῦν οἱ βράχοι
Ἔτσι καὶ ὁ μέγας δουλευτῆς Ψυχάρης
Βαθειομουγκρίζει σὺν τὸ σπάη τ' ἀστάχι.

Τὸ σπάει τ' ἀστάχι μὲ φωνὴ σὰ δράκον
Καὶ τὰ σπυριά μᾶς ρίχνει γιὰ θροφή μας,
Μὰ γίνεται καὶ ἀηδόνι ἐκεῖνος—Ἄκου!

Ἄγάπες τώρα χύνει στὴν ψυχὴ μας.

Ρομαπαμόνι 1901.

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ

Η ΖΩΗ, ΤΟ ΦΑΝΕΡΩΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Η ΖΩΗ ΤΟΥ

Στή μακρόχρονη ιστορία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀπαντοῦμε σπάνια σταθμούς τόσο σημαντικούς ὡς τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη καὶ πολὺ σπανιότερα προσωπικότητες ὡς τὴ δική του. Δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀκατάβλητη ἐνέργεια, ἡ δύναμη τοῦ νοῦ, τὸ ἀλύγιστο τοῦ χαρακτήρα, ἡ πίστη καὶ ἡ θυσία, ἡ λαχάρα τοῦ δίκιου του, ἡ τρομερὴ στρατηγική του, ἡ καταπληκτικὴ πολυγλωσσία, ἡ πολυποίκιλη ζωτικότητά του, ἡ ἀντοχή του ἡ μοναδική. Μὰ περισσότερο ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος ποὺ ἀνάλαβε νὰ λύσῃ, ἡ μέθοδος ποὺ ἐφάρμοσε, τὰ ὄπλα ποὺ μεταχειρίστηκε, ἡ διορατικότητά του γιὰ τὴν πλατειὰ θέση τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσας μέσα στὴ ζωντανὴ πραγματικότητα.

Γιὰ ρωμιό, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦτα τοῦ Ψυχάρη εἶναι κάτι πρωτόφαντο καὶ γιὰ δάσκαλο μάλιστα εἶναι ἀτόφιο θαῦμα. Μὰ ὁ συγγραφέας τοῦ «Ταξιδιοῦ», ὅσο κι ἂν πέρασε στοὺς πολλοὺς γιὰ ρωμιός καὶ γιὰ δάσκαλος, εἴτανε—μποροῦμε τώρα δίκαια νὰ το ποῦμε—μὴ μεγάλη διάνοια. Ἀψήφησε τὴν ἀδιαφορία, τὸν κατατρεγμὸ, τὴ συγκοφαντία, τὴν εἰρωνία, τὴν ἀντιλογία, τὸ ἓνα ὕστερ' ἀπὸ τὸ ἄλλο ἢ ὅλα μαζί συγκρατητά, ποὺ ἀντάμωνε σὲ κάθε του βῆμα' δὲ λογάρισε πὼς τὸ κήρυγμά του ἴσως νὰ ἔφτανε πολὺ ἀργά, ἀφοῦ μισὸν αἰῶνα ὕστερ' ἀπὸ τὸ ξεσκλάβωμά του τὸ ἔθνος εἶχε ἀνατραφεῖ μὲ τὴ συνήθεια τῆς «καθαρογλωσσίας» κ' εἶχε καθιερώσει, κουτσὰ στραβά, μιὰ γλώσσα γιὰ νὰ πορεύῃ τίς ἀνάγκες του. Ἐνοιθεθε βαθιὰ ὁ Ψυχάρης πὼς γιὰ μιὰν ἀλήθεια ποτές δὲν εἶναι ἀργά. Ὅλα κάτου κι ὅλα ἀπὸ τὴν ἀρχή. «Ὁ φανατισμὸς μας εἶναι ἡ ἀγάπη μας πρὸς τὸ ἔθνος. Τὰ χωρατὰ τελειώσανε, τελείωσε ἡ μισὴ γλώσσα καὶ μᾶς χρειάζεται σωστή, κανονικὴ κι ὀλοζώντανη», («Ἀπολογία»). Εἶναι τὸ ἀπόλυτο δόγμα τῶν δυνατῶν χαρακτήρων ποὺ εἶν' ἔτοιμοι ν' ἀντιμετωπίσουν κάθε θυσία. Εἶχε βέβαια κάποτε στιγμὲς ἀπαγοίτευσης, ἡ λιποψυχία ὅμως ποτές δὲν τονε κυριεῦε. «Ἐγὼ ἔβλεπα τὴν κοινὴ πνευματικὴ, καλλιτεχνική, φιλολογικὴ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα. Ἐβλεπα τὸ δημόσιο—καὶ στάθηκε ἡ ἀπαγοίτευση μου τόσο βαρειά, ποὺ γιὰ τρία χρόνια τίποτε πιὰ δὲν ἔπιασα νὰ γράψω. Εἶπα ὅλα νὰ τὰ χτυπήσω κάτω. Μοῦ φάνηκε ἀδύνατο, καὶ περιττό, νὰ ἔξακολουθῇ κανεὶς νὰ δουλεύῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα».

Κι' ὅμως πλασμένος γιὰ ν' ἀγωνίζεται καὶ νὰ χτυπιέται ζητοῦσε κάθε περίσταση γι' ἀφορμὴ νὰ διδάξῃ. Πρωτοφανερῶθηκε («Ταξιδι»)

ζητώντας «δόξα καὶ γροθιές» καὶ γεμίτος δόξα καὶ γροθιές πέθανε. Πάντα γλυκομίλητος καὶ γοητευτικός σὲ σκλάβωνε μὲ τὸν τρόπο του. Σεχέλιζε ἡ ἀγάπη του γιὰ τὸν καθένα ποὺ πρόσεχε τὸ ἔργο του. Μὰ ὅταν εἴτανε γιὰ γνώμη καὶ κρίση φιλολογικὴ, κάτου ἀπὸ τὰ λόγια του τὰ συγκαταβατικά, ξεχώριζε συχνά ἡ παρατήρησή του, αὐστηρὴ καὶ μελετημένη. Στὴν ἰδιωτικὴ του ζωὴ σκορποῦσε παντοῦ σπάταλα τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐσώψυχή του τρυφερότητα. Τὴ διάλυση τοῦ πρώτου γάμου του, ποὺ τὴν ἀντιμετώπισε ὡς ἓνα χρέος, τὴν τραγοῦθησε παθητικὰ σὲ γαλλικοὺς στίχους.

Στὸ τελευταῖο μου χεῖρε, τὰ χέρια σοῦ κρατοῦσα.
Ὡ θύμησή σου ἀνάβεις τὸν πόνο καὶ τὴ θλίψη.
Ἄν εἴμουν ἄλλος, πόσο βαθιὰ θὰ ἐπιθυμοῦσα
κάθε γιὰ σὲ καμὸς μου, νὰ σβῆσῃ ἀργά, νὰ λειψῃ.

Πλάσμ' ἀγαθὸ, μεγάλη ψυχὴ γεμάτη γλύκα.
γιὰ μένα παραιτοῦσες παλιὰς ζωῆς γαλήνη.
Ἄγγελε ὦραϊε, ποὺ μέσα στὸ φέροισό σου βρῆζι
τὸ χέρι ποὺ δὲ γγίξει, μὰ τὸ συμπάθιο δίνει.

Τὴν ὥρη τῆς θυσίας, λυπόσουνα γιὰ μένα,
μιὰ θέρη καλοσύνης μοῦ χάριζες βαθιὰ μου,
κι ἂν σπάζανε οἱ καρδιές μας, πικρὲς στιγμὲς αἰμένα!
μ' ἓνα χαμόγελό σου τραβήχτηκες μακριὰ μου.

Ὡ, ἐντὸς μου εἶν' ἀπὸ τότε τὸ σταύρωμα κι ὁ χάρος.
Θά μ' ἀγγίξει πιὸ λίγο τὸ δάκρυ τὸ πικρὸ σου.
Ἄχ μοῦ ἔκοψες γιὰ πάντα τῆς ζήσης μου τὸ θάρρος
μ' ἐκείνο σου τὸ γέλιο, τὸ ἀπλό χαμόγελό σου.

(Μετάφραση)

Τὸ χαμὸ τῶν διὸ παιδιῶν του στὸ δυτικὸ μέτωπο τονε δέχτηκε πάλι ὡς ἓνα χρέος πρὸς τὴ δεύτερη πατρίδα του, ποὺ τὸν ἀνάδειξε καὶ τὸν τίμησε. Καὶ τὴ θυσία μᾶς ἐξαιρετικῆς παρθένας, τῆς κόρης ἐνὸς ἀπὸ τοὺς πρώτους ποιητὲς τῆς νέας Ἑλλάδας, ποὺ τὸν εἶχε ἀγαπήσει στὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια καὶ χάθηκε γιὰ τοῦτο—τὴν ἔκλεισε μέσα στὴ μεγάλη του καρδιά ὡς ἓνα ἰδέα, ὡς μούσα, ποὺ τὸν παρακολούθησε πάντα, ὀδηγητήρα κ' ἐμπνεύτρα του.

Ἔτσι ἀφιερωμένος στὸ ἰδανικὸ τοῦ πέρασε μιὰ δραματικὴ ζωὴ. Ἐπαινοὶ καὶ ἕμνοι ἀπὸ δῶ, κατάρεις κι ἀναθέματα γιὰ τὸ ἔργο του ἀπὸ κεῖ, διασταυρώνονταν ἀπανωτά. «Ὁ μεγάλος Ψυχάρης» γιὰ τοὺς φωτισμένους καὶ προοδευτικούς, «Ψυχάρης τις» γιὰ τοὺς πτωχορομικούς προγονόπληχτους. Ὁ ἀγαπημένος δάσκαλος γιὰ τοὺς ποιητὲς καὶ πεζογράφους τῆς νέας γενεάς, «αἰρεσιάρχης» γιὰ τοὺς κοντόφωτους συντηρητικούς. Μὰ γιὰ κανέναν ἀδιάφορος. Στόχος τῆς ἀντίδρασης καὶ τῆς πιὸ λυσσαμένης δημοκοπίας τῶν γραμματισμένων, δεχότανε κατὰστηθα τοὺς πύρινους λίβελλους κι ἀπαντοῦσε μὲ τὸ θεῖο του τὸ χαμόγελο καὶ μὲ τὴν ἀπέραντή του

τή συγκατάβαση γὰρ νὰ κάμῃ τὸν ἀντίθετό του νὰ πιστέψῃ. Ἀπόστολος καὶ κήρυκας βασιτώντας ἐπιστήμη καὶ ποίηση, καλοσύνη μὴ καὶ θυμὸς. Πολιτισμένος στὰ φροσίσματα του καὶ γιὰ τοῦτο παρεξηγημένος. Ἄκακος μαζί καὶ «μαργιόλος». Ἄδικος καὶ ἀμείλιχτος κάποτε στοὺς πλοῦτοὺς τοῦ δὲ δίσταζε νὰ τραβήξῃ τὸ σκοινὶ ὅσο παίρνει (καθὼς στὸν Παλαμά, στὸν Ταγκόπουλο, στὸν Παρορίτη, στὸ Φιλήντα, στὸν Καστανάκη). Μὰ στὸ βάθος, κ' ἐκεῖ ἀκόμα ποὺ σὲ στόλιζε μὲ τὴν πλοῦσια, τὴ φοβερὴ του βροσιά, ἔδειχνε πὼς δὲν ἔπαυε ν' ἀναγνωρίζῃ τὴν ἀξία σου.

ΤΟ ΦΑΝΕΡΩΜΑ ΤΟΥ

Ὁ Ψυχάρης ξεδιάλυσε τὴ γλωσσικὴ του θεωρίαν γιὰ τὰ δίκαια τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας πρῶτα στὴ γαλλικὴ του μελέτη «Essais de grammaire historique néo-grecque» (1886) καὶ κατόπιν στὰ 1888 ἐφάρμοσε τὴν ἰδέαν του δημοσιεύοντας στὴν ἀτόφια δημοτικὴ δόξα βιβλίον, «Τὸ Ταξίδι μου». Πρῶτῃ φορᾷ τόλμησε νὰ βγῆ συγγραφέας μὲ τόση ὀρμὴ, σοφία, μάθησι, δροσιά καὶ χάρι, φαντασία καὶ ποιήσι, γιὰ νὰ γράψῃ πρῶτα στὴν περιφρονημένη ὡς τότε λαϊκὴ γλώσσα, μὲ σύστημα καὶ μὲ γραμματικὴν, δημιουργώντας ἕνα ὑπέροχον λογοτέχνημα. Ἀμέσως ἕψωσε τὴν κοινὴν γλώσσαν κ' ἔδειξε τὴ φιλολογικὴ τῆς δύναμιν καὶ ἀξίαν. Τὰ μακρόχρονα ἐπιχειρήματα τῶν λογιστῶν πὼς ἡ δημοτικὴ μονάχα εἶναι ὑποφερτὴ στὴν ποιήσι «κατ' ἀνοχήν», ὁ Ψυχάρης μονοστιγμῆς τὰ ἔκαμε θρούβαλα. Ἀναστατώθηκαν οἱ γραμματισμένοι καὶ οἱ λόγοι τῆς ἐποχῆς. Τὸ μπόσιον χῶμα ποὺ πατούσανε γλιστροῦσε κάτου ἀπὸ τὰ πόδια τους. Καὶ ριχτήκανε τοῦ φοβεροῦ ἐπιδρομέαν μὲ ὅλον τὸ μῖσος τῆς ἀπειπισίας. Πὼς τολμᾷ καὶ ποιὸς εἶναι; Μὲ τί δικαίωμα ἔρχεται ν' ἀναποδογυρίσῃ τὴ λογίαν παράδοσιν γιὰ νὰ μπᾶσῃ τὸ ἔθνος στὸ χάος; Τότες ὁ Ψυχάρης μὲ δόξα σερὰ ἀπὸ ἔργα του, ἥσυχαν καὶ μεθοδικά, τοὺς δίνει τὴν ἀπάντησιν. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ «Ταξίδι», δημοσιεύει «Τὸνερο τοῦ Γιαννίρη», μὲγαλονομάντζον φλογερῆς ἀγάπης (1897). Ἀκολουθοῦνε τὰ σκηναῖα του ἔργα ὁ «Κυρούλης» καὶ ὁ «Γουανάκος» μὲ τὸν τίτλον «Γιὰ τὸ ρωμαϊκὸ θέατρο» (1901). Κατόπιν τὰ «Ρόδα καὶ Μῆλα» (1902, 1903, 1907, 1908, 1909) πέντε τόμοι ποὺ περιέχονε ἄρθρα καὶ μελέτες γλωσσολογικὰς καὶ φιλολογικὰς. Ἐνα μὲγαλονομάντζον δημοσιεύεται στὰ 1904 ἡ «Ζωὴ καὶ ἀγάπη στὴ μοναξιά», ἱστορικὰ ἕνός καινούριου Ρομπινσώνα, κ' ὕστερα (1906) ἡ «Ἀπολογία» ποὺ ἀποτελεῖ τὸ γλωσσολογικὸν πρόλογον τῆς δευτέρης ἐκδόσεως τοῦ «Ταξιδιοῦ» (1905). Ἄλλο μὲγαλονομάντζον εἶδε τὸ φῶς στὰ 1911 «Τὰ δυὸ ἀδέρφια» ποὺ ὁ συγγραφέας ζωγραφίζει καὶ συγκρίνει δυὸ τύπους ὁμοίους στὸ βάθος μὰ διαφορετικὸς στὴ ζωὴ τους. Στὸ μεταξὺ τυπώνεται τὸ «Νου-

μὰ» ἄλλο ρομάντζον τοῦ περιεργοῦ καὶ ψυχολογικοῦ, «Ἡ ἄρρωστη δούλα». Τὰ δηγήματά του βγαίνουνε σ' ἕνα τόμον «Στὸν ἴσκιον τοῦ πλατάνου» (1911) ὅπου περιέχεται καὶ ἡ ἀριστουργηματικὴ τρυμυθία «Τὸ δαχτυλίδι τοῦ Γύγη». Ἄλλο ρομάντζον μὲ τὸν τίτλον «Ἀγνή» βγαίνει στὰ 1913 ποὺ κ' αὐτὸ δείχνει ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ Ψυχάρη. Παρατηρητικότητα, ἀκρίβεια στὴ ζωγραφικὴν του περιγραφὴν, πλοῦτον στὸ λεχτικόν, δύναμιν στὸ πλέξιμον καὶ τὸ ξετύλιγμα τοῦ μύθου, καὶ ἕψος μαγευτικόν, ἂν καὶ κάποτε μακροαίνει στὴν ψυχοανάλυσιν. Μὰ μὲγαλονομάντζον τοῦ ἔργου του ἔχει μείνει ἀτύπωτον, καθὼς ὁ «Διγενὴς Ἀκρίτας» δημοτικόν, ἱστορικόν μὲγαλονομάντζον, ἢ «Γραμματικὴ» τὸ ἐπιστημονικόν ἔργον τῆς ζωῆς του, καὶ ἄλλα διάφορα λογοτεχνικά, ποὺ θὰ τυπωθοῦνε ἀπὸ τὸν ἐκδοτικόν οἶκον τοῦ Ἐλευθερουδάκη, ἐκχωρημένα σ' αὐτὸν ἀπὸ τὸ συγγραφέαν.

Ἔτσι περνοῦσανε τὰ χρόνια ποὺ ὁ Ψυχάρης ἀκαταπόνητα καὶ ἀδιάκοπα ἐργάζεται στὸ Παρίσι γιὰ τὴν ἰδέαν. Τὸ ζήτημα τότε ἀνάβει, τότε σβήνει. Μὰ ἔρχεται ἡ στιγμή ποὺ ὀρμίζει καὶ ξεσπᾷ. Ὁ Ψυχάρης δὲν εἶναι πιά μόνος. Ἐνας δόξα σερὰ ἀπὸ νεώτερον τεχνίτην τοῦ λόγου εἶν' ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ παράδειγμα καὶ τὴν διδασκαλίαν του. Λογοτέχνημα δὲ γράφεται παρὰ μόνον στὴ δημοτικὴν. Ἡ κριτικὴ καὶ τὸ θέατρο ἀκολουθεῖ. Κ' ἔτσι τελευταία ταμποῦρια τῆς δασκαλοκρατίας ἀπομένον τὸ Πανεπιστήμιον κ' ἡ δημοσιογραφία. Μὰ κ' ἐκεῖ ἀργότερον τὸ ζωγρον ἀέρι τῆς μεταβολῆς ἀρχίζει νὰ φυσᾷ. Ὁ δημοτικισμὸς δὲ στέκει στὰ σύνορα τῆς γλωσσικῆς μεταρρυθμίσεως. Παίρνει πλατύτερον νόημα. Γίνεται ἰδέαν πολυσύνθετη, ἐπαναστατικὴ, προοδευτικὴ κ' ἔρχεται ἀντιμέτωπη πρὸς τοὺς κάθε εἶδους συντηρητικὸς. Δὲν ἔχει βέβαιον ὀρμισμένον κοινωνικόν περιεχόμενον. Κι ὅμως ἡ διάκρισις τῶν καθυστερημένων ἀπὸ τοὺς συγχρονισμένους γεννιέται μοναχὴ τῆς. Κι αὐτὸν κάτι πᾶει νὰ πῆ. Δείχνει τὸ ξύπνημα ποὺ ἔφερε στὴν Ἑλλάδα τὸ δημοτικιστικὸν κίνημα, τὸ συντάραγμα τῶν λιμνασμένων νερῶν, ἢ ζύμωσις τῶν ἰδεῶν ποὺ ἀκολούθησε. Ἡ μοιρολατρεία σὰ νὰ ὑποχώρησε καὶ σὰ ν' ἀρχίξῃ ν' ἀναζητᾷ ἢ ζωὴν τὰ χαμένα τῆς δικαιοσύνης.

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Τὸ ἔργον τοῦ Ψυχάρη διακρίνεται σὲ δυὸ μέρη. Τὸ ἀρνητικὸν καὶ τὸ θετικόν. Μὰ ἡ ἐξαιρετικὴ σημασία βρίσκεται στὸ θετικόν τοῦ μέρους. Γιατὶ κ' ἄλλοι προτύτερον εἶχαν ἀρνηθεῖ κάθε ἀξίαν στὴν τεχνικὴν δασκαλικὴν γλώσσαν, τὴν καθαρῆσαν, κ' εἶχαν προκηρύξει τὰ δίκαια τῆς λαϊκῆς μας λαλιᾶς καὶ ζωηρὰ εἶχαν καταδικάσει τὴν οὐτοπία τοῦ γυρισμοῦ στὴ γλώσσαν τοῦ Ξενοφώντα. Τὰ ἐπιχειρήματά τους εἶτανε πρόχειρα ἐπιχειρήματα τῆς πείρας καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ὁ Ψυχάρης ἦρθε μὲ τῆς γλωσσολογικῆς ἐ-

πιστήμης τὰ φῶτα νὰ ξητάσῃ τὸ ζήτημα στὰ καθέκαστα κι ἀπ' ὅλες του τὶς ὄψεις καὶ νὰ τὸ παρουσιάσῃ μὲ ὅλη του τὴ σπουδαιότητα. Καὶ δὲν περιορίστηκε ν' ἀποδείξῃ πῶς ἡ καθαρεύουσα εἶναι ξένη στὴ λαϊκὴ ψυχῇ. Ἀπόδειξε ἀκόμα πῶς εἶν' ὀλότρελα ἀντίθετη πρὸς τοὺς γλωσσικούς νόμους τῆς φυσικῆς μας ὁμιλίας. Προσπάθησε τὸ λοιπὸν νὰ ξεψαχνίσῃ, νὰ νοιώσῃ, νὰ βρῇ καὶ ν' ἀνακαλύψῃ τοὺς νόμους καὶ τοὺς κανόνες τῆς μιλημένης μας γλώσσας, δηλαδή τὴ γραμματικὴ τῆς. Ἔργο πολὺπλοκο καὶ κάπως δύσκολο, ἀμα συλλογιστεῖ κανεὶς πῶς ἡ δημοτικὴ γλώσσα ὡς τὴν ἐποχὴ πού πρωτοφανερώθηκε ὁ Ψυχάρης (1888) ἄλλα κείμενα σημαντικὰ δὲν εἶχε, παρὰ μονάχα τὰ δημοτικὰ τραγούδια, τὸ Σολωμό, τὸ Βαλαωρίτη καὶ τὰ μεσαιωνικὰ κείμενα, πού δὲν εἶτανε ἀκόμα ὡς τότες καὶ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἐρευνήμενα. Ἡ λογοτεχνία μας στέναζε κάτου ἀπὸ τὴ σκλαβιά τοῦ δασκαλισμοῦ, πού ἔνας ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους ἀντιπροσώπους του, ὁ Κόντος, βλέποντας πῶς οἱ εὐρωπαῖοι μελετοῦσαν τὰ δημιουργήματα τῆς λαϊκῆς μουσῆς καὶ μὴ μπορώντας νὰ καταλάβῃ γιατί ἐκείνοι τὰ θαυμάζανε, πάσκισε νὰ τὰ μεταφράσῃ σὲ ἀρχαίους στίχους.

Οἱ λόγιοι τῆς ἐποχῆς ἀκολουθοῦσαν τὸν ἴδιο δρόμο, μὲ τὴ μοναδικὴ τους ἐπιθυμία νὰ ἐξευγενίσουν τὴ γλώσσα. Ἐξευγενισμό λέγανε τὸν ἔξαρχαϊσμό καὶ γράφοντας «ἄρτος» ἀντὶς «ψωμί» νομίζανε πῶς προσφέρανε μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν πνευματικὴ προκοπῇ. Μ' ἀλλάζοντας τὶς λέξεις δὲν ἀλλάζανε τὰ πράματα καὶ φτάνανε στὸ σημεῖο πού ἔνα χάσμα σημαντικό χωρίζε τὴ ζωὴ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς λογοτεχνίας. Ἀψυχο κι ἀνοῦσια τὰ δημιουργήματα τοῦτα, δὲν μποροῦσαν ν' ἀνταποκριθοῦνε στὶς ἀνάγκες τῆς κοινωνίας, κ' ἔτσι ὁ πολλὸς λαὸς ἔμεινε στὸ πνευματικὸ σκοτάδι καὶ μόνο ἕνας στενὸς κύκλος ἔπαιρνε γιὰ δικὴ του ἰσότηση τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

Ὁ Ψυχάρης ἐξήγησε πῶς ἡ ἐπιστήμη δὲν ζαίρει κανένα ἐξευγενισμό καμιάς γλώσσας. Πῶς ἡ ἀλλαγὴ εἶναι νόμος, πῶς ἡ ἐξέλιξη μιᾶς γλώσσας φανερώνει τὴ δύναμη καὶ τὴ ζωντάνια της καὶ πῶς ἐκχυδαΐσμός γλωσσικός δὲν ἰσχύει. Ἔδειξε πῶς μὲ τὴ δημοτικὴ μας γλώσσα μποροῦμε νὰ ἐκφράσουμε κάθε σκέψη καὶ φένο αἴσθημα καὶ πῶς ἀληθινὴ εὐγένεια εἶναι νὰ θέλῃς νὰ σιμώσῃς τὸ λαὸ στὰ γράμματα κι ὄχι νὰ τὸν ἀποτραβᾷς ἀφίνοντας τὸν ἀμόρφωτο, ἀφώτιστο κι ἀπολίτιστο. Ἔδειξε πῶς ὅλα τὰ χρόνια πού ζοδεύουμε μάταια στὸ σκολεῖο γιὰ νὰ μάθουμε μιὰ γλώσσα πεθαμένη, πού κανεὶς δὲν τὴ μιλά καὶ πού χαμένος κόπος εἶναι νὰ θέλουμε νὰ τὴ ξαναζωντανέψουμε,—μπορεῖ τὰ χρόνια αὐτὰ νὰ γίνουμε χρήσιμα χρόνια γιὰ σπουδὲς πρακτικώτερες καὶ γιὰ μᾶθησες οὐσιαστικώτερες. Ἀπόδειξε ἀκόμα στους δασκάλους πῶς διόλου δὲ νοιώσανε τοὺς ἀρχαίους, κι ἄς τοὺς θαυμάζουμε, γιατί οἱ ἀρχαῖοι ἐκείνοι εἶχανε ψυχὴ ζωντανὴ κι αὐτὸ

τοὺς ἔκανε νὰ ἔχουνε καὶ γλώσσα ζωντανὴ καὶ πνεῦμα δυνατὸ γιὰ νὰ δημιουργήσουνε ἱστορία ἀθάνατη καὶ ἀθάνατα ἔργα.

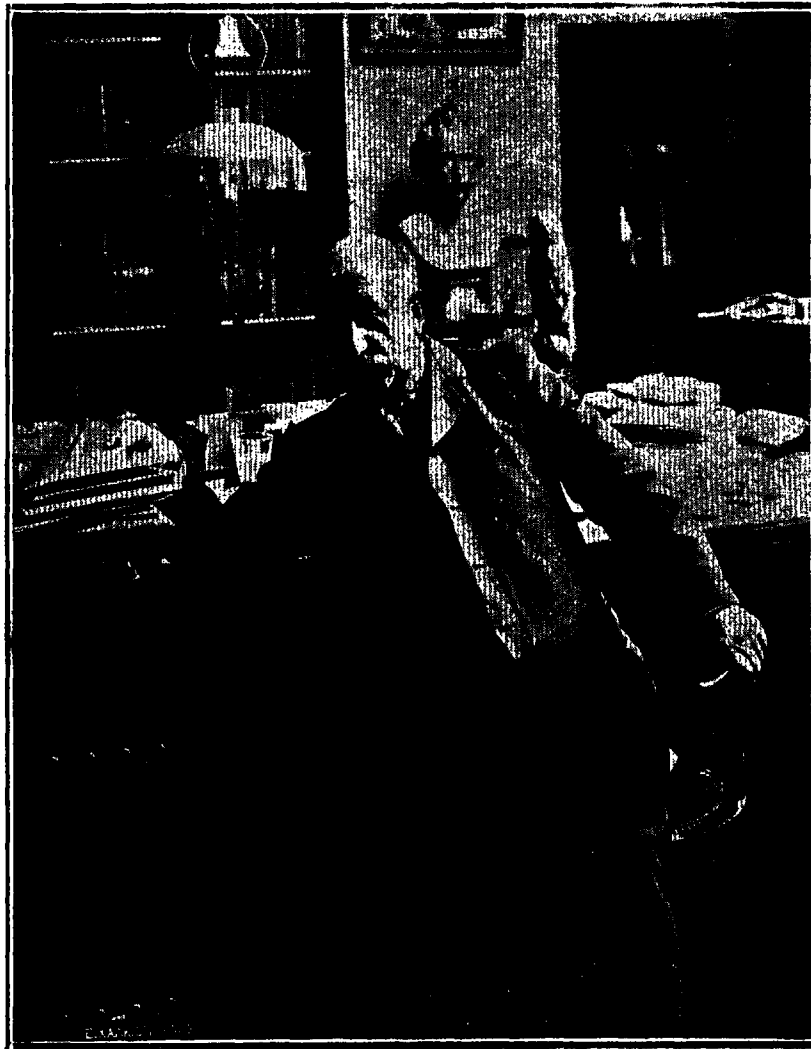
Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀξία, ἡ γραμματικὴ μόρφωση τοῦ Ψυχάρη, δὲν εἶτανε ἀρκετὲς γιὰ νὰ τὸν κάμουνε νὰ νοιώσῃ ἔτσι τὸ ζήτημα. Ὁ Ψυχάρης μαζί μὲ ὅλ' αὐτὰ καὶ πίνου ἀπ' ὅλα εἶτανε ποιητῆς. Μὲ τὴ φαντασία του, μὲ τῆς καρδιάς του τὴ θέρη, μὲ τὸ λυρισμὸ του καὶ μὲ τὸ ἄφτάστο ἐκεῖνο χιοῦμορ πού φανέρωνε τὴ δύναμή του, ἀγωνίστηκε παράλληλα μὲ τὰ ἐπιστημονικὰ του φῶτα νὰ δεῖξῃ τὸ δρόμο τῆς ἀπαραίτητης γλωσσικῆς μεταρρύθμισης. Ἡ ἀξία τοῦ Ψυχάρη, τὸ δαιμόνιό του, ξεχωρίστηκε ἀπὸ τοὺς ξένους. Πῆγε στὸ Παρίσι νέος, χωρὶς προστασία, χωρὶς ὕλικα μέσα καὶ κατόρθωσε ν' ἀκουστῇ, νὰ δοξαστῇ, νὰ πάρῃ ἔδρα στὸ Γαλλικὸ Πανεπιστήμιο τῆς Σορμπόνας. Κι ἂν κανεὶς ἐξετάσῃ ὅλο τὸ συγγραφικὸ του ἔργο, τὰ γαλλικὰ του βιβλία, ἐπιστημονικὰ, φιλολογικὰ, λογοτεχνικὰ, συλλογὲς στίχων σὲ γαλλικὴ καὶ σὲ ἰταλικὴ γλώσσα, μὲ κατάπληξη θὰ σταθῇ ἐμπρὸς στὸ μεγάλο του ὄγκο.

Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν εἶναι καμιά ἰδιότροπη ἐφεύρεση τοῦ Ψυχάρη, ὅπως πολλοὶ ἀκόμα καὶ τώρα τὸ νομίζουνε. Ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν Ψυχάρη. Ὅμως αὐτὸς ἀνοίξε τὸν ἴσιο καὶ σταθερὸ δρόμο γιὰ νὰ λυθῇ τὸ ζήτημα τῆς διγλωσσίας πού τυρανοῦσε τὸ ἔθνος ἀπὸ τὰ παλιὰ τὰ χρόνια. Ὁ Γκαίτε πού εἶχε βρεῖ, καθὼς ζαίρουμε, μιὰ καινούρια θεωρία γιὰ τὰ χρώματα, ἔλεγε στὶς συνομιλίες του μὲ τὸν Ἑκερμαν: «Ἡ δική μου θεωρία γιὰ τὰ χρώματα δὲν εἶναι τόσο πρωτότυπη. Ὁ Πλάτωνας, ὁ Λεονάρδος Νταβίντσης καὶ ἄλλα μεγάλα πνεύματα βρήκανε πάνου κάτου καὶ εἶπαν ὅ,τι ἐγὼ ὁ ἴδιος βρήκα καὶ εἶπα. Ἡ ἀξία ἢ δική μου στάθηκε στὸ νὰ τὸ ξαναβρῶ, νὰ τὸ ξαναπῶ, νὰ τὸ διαδώσω, νὰ τὸ ὑπερασπίσω καὶ ν' ἀνοίξω πάλι μέσα ἀπὸ τὴ σύγχυση τοῦ κόσμου, ἕνα δρόμο πρὸς τὴν ἀλήθεια».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ ἐποχὴ γέννησε τὸν Ψυχάρη ἢ ὁ Ψυχάρης δημιούργησε τὴν ἐποχὴ του; Εἶτανε δυνατό νὰ ἐξακολουθοῦσε τὸ τραβήγμα τῆς γραφτῆς γλώσσας πρὸς τ' ἀρχαία νεκρὰ πρότυπα χωρὶς νὰ στερέψῃ κ' ἐκεῖνο τὸ λίγο πνεῦμα ποὺ εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα;

Ὅποια ἐξήγησις κι ἂν δώσουμε στὸ ἐρώτημα τοῦτο, τὸ βέβαιο εἶναι πῶς πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε σὰν κάτι πολὺ σημαντικό τὴν ἀναμφισβήτητη ἐπίδραση τοῦ Ψυχάρη. Στὴ νεοελληνικὴ γραμματολογία τῆς ἐποχῆς του γίνεται σταθμὸς καὶ ἡ διάκρισις τῆς μιᾶς περιόδου ἀπὸ τὴν ἄλλη θὰ πάρῃ τὴν ὀνομασίαν τῆς προψυχαρακῆς καὶ μεταψυχαρακῆς ἐποχῆς. Θέλοντας καὶ μὴ, ὁ Παλαμάς, ὁ Πάλλης, ὁ Ἐφταλιώτης κι ὅλη ἡ γενεὰ τῶν ἀξίων λογοτεχνῶν πού φέρανε τὴν ἀναγέννηση στὰ ἑλληνικὰ γράμ-

Ο ΨΥΧΑΡΗΣ ΣΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ

ματα, από τὸν Ψυχάρη φωτιστήκανε, τοῦ Ψυχάρη τὸ δρόμο ἀκολουθήσανε. Ὁ Δροσίνης, διευθύνοντας τὸ μοναδικὸ φιλολογικὸ περιοδικὸ «Ἑστία» ἀψήφησε τὴν καταδρομὴ στὴν ἀρχὴ της, ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Ταξίδι», καὶ τύπωσε τὸ πρῶτο δῆγμα τοῦ Ψυχάρη, τὴν περίφημη «Ζούλια» (1891). Ὅσοι βοηθήσανε τὸν Ψυχάρη στὸ γιγαντένιο τοῦ ἀγώνα ἔκαμαν ἔργο πού μιά μέρα θὰ τοὺς ἀναγνωριστῆ, κι ὅσοι πάλι τὸν κατηγορήσανε πὼς δογματίζει δὲ νοιώσανε μήτε τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ κίνημά του τὸ ἀπολυτρωτικὸ. «Ἔιτανε ὁ ἀγώνας μας μεγάλος ἢ Ἑλλάδα εἶναι ὄνομα γλυκὸ καὶ δοξασιμένο· μὰ ἐνῶ λέγανε οἱ ἄλλοι πὼς ἢ Ἑλλάδα ἔχει μόνο παρελθόν, ἐμεῖς λέγαμε πὼς ἔχει μέλλον. Τέτοιος ὁ πόλεμός μας». («Δυὸ ἀδέρφια»). Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἀδιάκοπος, συγκρατητός, ἀνακαταμένος μὲ χαρὲς καὶ πίκρες, λίγες εὐγνωμοσύνες καὶ πολλὲς ἀχαριστίες, βλέπουμε νὰ εἶ-

ναι ὡς τὶς στερνὲς μέρες τὸ φῶς πού τριγυρίζῃ ἢ μεγάλη του διάνοια. Ἡ διάνοια πού ἄλλο σκοπὸ δὲν εἶχε, παρὰ μαζί μὲ τοὺς λίγους φωτισμένους λογοτέχνες μας νὰ δείξῃ τὸ δρόμο τῆς ζωῆς στὰ νέα μας γράμματα. Ἀφίνουμε ἄλλους νὰ ἐξηγήσουνε τὴν τρανὴ βοήθεια, προσπάθεια καὶ συμβολὴ τοῦ «Νοιμᾶ» μέσα στὰ τελευταῖα εἴκοσι πέντε χρόνια γιὰ τὸ δυνάμωμα τοῦ δημοτικισμοῦ.

Καὶ τώρα πού ἡ φωνὴ σβῆνει καὶ τὸ χέρι νεκρωμένο παύει νὰ κρατᾷ τὸ κοντύλι, τώρα πού τὸ χαμόγελο ἰσκιώνει καὶ στὸν τάφο κατεβαίνει ὁ νοῦς κ' ἡ καρδιά, τί ἄλλο μένει παρὰ νὰ ἐλπίσουμε καὶ νὰ εὐχηθοῦμε; Ἄς ἐλπίσουμε πὼς τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη θὰ μελετηθῆ καὶ θ' ἀπλωθῆ ὅπως ἀξίζει στὰ μεγάλα τὰ ἔργα, κι ἄς εὐχηθοῦμε τὸ παράδειμά του νὰ κεντρίξῃ τοὺς κατοπινοὺς πάντα πρὸς τὰ μπροστά.

ΡΗΓΑΣ ΓΚΟΛΦΗΣ

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ

Δὲν ξαίρω πῶς καθὼς τῆ στιγμῇ αὐτῇ γυρεύω μὲ τὸ μυαλό μου μιὰ και μόνη λέξη γιὰ νὰ χαρακτηρίσω ὅλο τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου μου Δάσκαλου μου ἔρχεται ἀμέσως μπροστὰ ἡ λέξη **Πειθαρχία**. Εἶναι ζήτημα ἀν' ὑπάρχει ἄλλος Ρωμῶς μεταξύ μας πὺν νᾶνωσε σὲ ὅλο τῆς τὸ βᾶθος τῆ σημασία αὐτῆς τῆς λέξης. Ὁ Ψυχῶς Προσωποποίηση τῆς Πειθαρχίας. Πειθαρχία στὸν Κανόνα, πειθαρχία στὴ Γραμματική, πειθαρχία στὴν Ἰδέα πὺν εἶναι ὅλα τὸ ἴδιο. Τὶ σημαίνει αὐτὸ τὸ πράμα, τὸ νιώθουμε βαθειὰ στὴ θλιβερῇ αὐτῇ ἐποχῇ ὅπου ὅλοι καμώνονται τὸ Δημοτικιστῇ και ὅμως κανεὶς δὲν τολμᾷ νὰ φορτωθῇ και τὶς εὐθύνες αὐτῆς τῆς ἰδέας. Δημοτικιστῆς ἀλλὰ κορτάρω και μὲ τὴν καθαρῆς, δημοτικιστῆς ἀλλὰ και ὕβριστῆς τοῦ Ψυχῶς. Κάποτε εἶχα στείλει στὸν Ψ. τὸ πρῶτο μου βιβλίο μὲ δηγήματα γιὰ νὰ μοῦ πῆ τὴ γνώμη του. Μοῦ γιόμισε τὰ περιθώρια τῶν χειρογράφων μὲ σημειώματα. Στὸ κάθε δῆγημά μου, εἶχε και κάτι σοφὸ νὰ μοῦ παρατηρήσει. Εἶτανε κ' ἓνα δῆγημα μὲ περιεχόμενον ἔρωτικό. Ὁ ἥρωάς του—δηλαδὴ ἐγὼ—φαινότανε βαθιὰ ἐρωτημένος μ' ἓνα κορίτσι σὲ κάποια ἐπαρχία. Ὅταν πρόκειται νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ἐπαρχία ὁ ἥρωας κλαίει πικρὰ γιατί θὰ χωριστῇ ἀπὸ τὸ κορίτσι πὺν ἀγαπᾷ. Καὶ ὁ Ψ. στὸ περιθώριο μοῦ σημειώνει «ἀφοῦ τόσο τὴν ἀγαποῦσε γιατί δὲν τὴν πῆρες γυναίκα ; » Ὁ ἐρίφης ἐγὼ δὲν τὸ εἶχα συλλογιστῇ. Νόμιζα πὺς ἄλλο φιλολογία κι ἄλλο ζωῇ. Καὶ ὅμως και τὰ δυὸ ἓνα, ἀχώριστα. Αὐτῇ τὴν ἀντίφραση τὸ μυαλό τοῦ Ψ. δὲν μπορούσε νὰ τὴν χωρέσει. Ἀγάπησε και ὁ ἴδιος—δράμα ὀλάκαιρο πὺν λίγοι ξαίρουνε τὶς λεπτομέρειες. Μὰ ἅμα εἶδε πὺς ἡ ζωῇ του μὲ τὴν πρῶτη του γυναίκα εἶτανε ἀδύνατη, προτίμησε νὰ φερθῇ σὰν ἄντρας. Ἐκοψε κάθε δεσμό μαζὶ τῆς και πῆρε τὴν ἄλλη πὺν ἀγαποῦσε. Ὅχι ὑποκρισίες, ὄχι συβιβασμούς, ὄχι ἔνοχες σχέσεις. Καὶ ὅμως εἶχε νὰ ἀντιμετώπισῃ αὐτὸ τὸ μεγάλο θερίο πὺν λέγεται Κοινὴ Γνώμη. Οἱ πουριτανοὶ δὲν τοῦ συχωρέσανε ποτὲ αὐτὸ τὸ τόλμημα. Μὰ τὸ φέροσιμο τοῦ Ψ. εἶτανε τίμιον. Περιφρόνησε και κοινὴ γνώμη και ἄνεση και πλοῦτῇ και τραβήχτηκε σὲ μιὰ κάμαρα τῆς Γαλλικῆς Γερουσίας γιὰ νὰ ζῆσῃ μ' αὐτῇ πὺν ἀγαποῦσε τίμα και φτωχικά, αὐτὸς πὺν εἶτανε συνηθισμένος νὰ ζῆ ἔως τότε στὴ χλιδῇ τῶν ἐκατομμυρίων. Αὐτῇ ἡ ἀρετῇ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα ὅλου τοῦ ἔργου του. Πειθαρχία. Νὰ κάτι πὺν δὲν μπορεί νὰ νιώσῃ ἡ ἐποχῇ αὐτῇ τῶν πὺν ταπεινῶν συβιβασμῶν. Ὅταν ὁ Ψ. ἀποφάσιζε νὰ ὑψώσῃ τὴ σημαία τοῦ Δημοτικισμοῦ, ἔξαιρε πολὺ καλά τὶ τὸν περιέμενε. Μὰ ἀδιαφόρησε και τράβηξε μπροστὰ μὲ τὸ μέτωπο ἀψηλά. Δὲν κί-

ταξε νὰ τὰ ἔχη καλά μὲ τὴ Δημοτικῇ καλά και μὲ τὴν Καθαρεύουσα. Ναι, καλὴ ἡ Δημοτικῇ, ἀλλὰ . . . Αὐτῇ ἡ λέξη εἶναι ἀγνωστῇ στὸ λεξικό τοῦ Ψυχῶς. Αὐτῇ τὴν ἀρετῇ, αὐτῇ τὴν ἀγία πίστη του στὴν Ἰδέα, βγήκανε οἱ ταπεινοὶ και οἱ ἀνάξιοι νὰ τὴν ἀποκαλέσουνε ἀκρότητα. Ἀκρότητα. Σὰ νὰ ἔγινε ποτὲ ἀληθινὸς ἀγῶνας γιὰ μιὰ Ἰδέα χωρὶς ἀκρότητες. Ἀκρότητα. Γιατὶ δὲν καταδέχτηκε νὰ ὑποταχῇ στὰ γούστα τῶν ἀντιπάλων του. Ἀκρότητα. Γιατὶ δὲν φοβήθηκε νὰ ἀντιμετώπισῃ τὰ μαγιασμένα κύματα τῆς Κοινῆς Γνώμης. Μὰ συλλογιστῇκατε ποτὲ τὶ θὰ γενότανε ἀν δὲν ἀκολουθοῦσε ὁ Ψ. αὐτῆς τῆς ἀκρότητες; Τὶ θὰ ὑπῆρχε σήμερα; Τίποτα. Ἡ καλύτερα θὰ ὑπῆρχε αὐτὸς ὁ λαπῆς τοῦ κρατικοῦ, τοῦ ἐπίσημου Δημοτικισμοῦ. Καὶ μόνο γιὰ τὴν ἠθοπλαστικῇ σημασία πὺν κρύβουνε γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ ἔθνους αὐτῆς οἱ ἀκρότητες πρέπει νὰ ἐγνωμονοῦμε τὸν Ψ. Μὰ ποιὸν νὰ συγκινήσῃ αὐτῇ ἡ ἀρετῇ τοῦ Ψ; Σήμερα ὅλοι καταντήσανε καταφευγῆδες τῆς χειρότερης μάρκας. Οἱ Δημοτικιστῆς ἀγκαλιὰ μὲ τοὺς καθαρῆς αἰώνους. Ἡ Δημοτικῇ νὰ τσακίζεται μπρὸς στὴν Καθαρεύουσα γιὰ νὰ τὴν εὐχαριστήσῃ. Νὰ μὴν ἐξοργιστοῦνε, παιδιὰ, οἱ καθαρῆς αἰώνιοι και μᾶς χτυπήσουνε. Λάου λάου. Κυκλωτικά νὰ πηγαίνουμε ὅσο νὰ τῆς πάρουμε τῆς καθαρῆς αἰώνους ὅλα τὰ ταμπύρια δίχως νὰ τὸ νιώσῃ και ἡ ἴδια. Αἶ, αὐτὰ τὰ μασκαράλῆκια δὲν τὰ ἔξαιρε ὁ Ψ. Αὐτὸς ἓνα δρόμο ἔξαιρε : Ἰσια κατὰ μέτωπον. Καὶ θέλετε τὰ ἀποτελέσματα ; Κοιτᾶτε πὺν κατάντησε ὁ Δημοτικισμός. Τὸ Κράτος μπάζει τὴ Δημοτικῇ στὰ σκολεῖα ἀλλὰ δὲν τολμᾷ νὰ δώσῃ τὴ Γραμματικῇ τῆς στὰ Ἑλληνόπουλα. Ὁ δάσκαλος τοὺς μιλάει στὴν καθαρῆς αἰώνους ἢ σ' ἓνα ἀνάμιχτο φρηχτὸ κῶμα δημοτικῆς και καθαρῆς αἰώνους. Κανόνας, Γραμματικῇ πουθενά. Ντροπῇ. Τώρα φτείνεταιαι, λέει, ἡ γλῶσσα μας. Ἀκοῦτε ; Ὅμολογοῦμε λοιπὸν πὺς δὲν ἔχουμε γλῶσσα. Μὰ ἔθνος δίχως γλῶσσα, τὶ λόγο ἔχει νὰ ὑπάρχει ; Καὶ νὰ ἔχουνε γλῶσσα ὅλοι οἱ γύρω μας λαοί, και Βούλγαροι και Σέρβοι. Ὁ περιούσιος λαὸς κατώτερος λοιπὸν ἀπὸ τοὺς γουρουνάδες—ὅπως κολακεύομαστε, τρομάρα μας, νὰ τοὺς ἀποκαλοῦμε—τῆς Βαλκανικῆς. Τὶ βροσιὰ, τὶ ἐγκλημα μεγαλύτερο ἐναντίαι στὸ ἔθνος μας. Καὶ ὅμως δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα πὺν μᾶς λείπει, ὄχι. Ἡ γλῶσσα ὑπάρχει μὲ τὴ Γραμματικῇ τῆς και μὲ τὸ Συναχτικὸ τῆς στὴν ἐντέλεια. Κεῖνο πὺν μᾶς λείπει εἶναι ἡ Πειθαρχία. Δὲ θέλουμε, δὲν τολμοῦμε νὰ πειθαρχήσουμε στὴ Γραμματικῇ τῆς γλῶσσας μας. Γιὰ νὰ μὴ γίνουμε δυσᾶρεστοι, γιὰ νὰ μὴ τὰ χάλασουμε μὲ τὴν Κοινὴ Γνώμη, γιὰ νὰ μὴ χάλασουμε τὶς θεσοῦλες μας, γιὰ νὰ μὴ δυσᾶρεστή-

οουμε τὸν κ. Μελά ἢ τὸν κ. Παπαντώνη ποὶ δὲ χωνεύουσι τὸν Ψυχάρη καὶ ἔχουσι τὴν καλωσύνην καθὲ τόσσον ὡς τοῦ δίνοῦσι καὶ ἀπὸ ἑνὸς μαθηματάκι. Ποιοῦ; τοῦ Ψυχάρη. Οἱ ἀγλωσσοὶ καὶ οἱ πολὺγλωσσοὶ νὰ διδάξουσι τὸν Ψυχάρη. Ἐγὼ τρέμω, τρέμω ἀληθινὰ μ' αὐτὸ τὸ κατάντημα. Ποῦ θὰ πῆ ἀὐτὴ ἡ κατάστασι; Ποῖος θὰ ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὸ ρεῦμα τὸ ἀκαταίτητον τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας ποὺ κοντεύει νὰ μᾶς πνίξῃ, ποῖος θὰ μᾶς ξαναγυρίσῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν πηγὴν τοῦ Δημοτικισμοῦ. Ποῖος θὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Νεοέλληνας νὰ δημιουργοῦσι αὐτοὶ—θεέ μου—τὴ γλῶσσα. Δημιουργοὶ μαστρογαλαστῆδες. Δημιουργοῦσι γλῶσσα αὐτοὶ ποῖ δὲν ἀναγνωρίζουσι ὅτι ἓνα Ψ. τὸ δικαίωμα νὰ δημιουργῇ λέξεις—ὅχι βέβαια γραμματικῆς. Σὰ νὰ μὴν εἶναι δικαίωμα, ὅχι, χρεὸς τοῦ ἀληθινοῦ λογοτέχνη νὰ δημιουργῇ, νὰ δημιουργῇ ἀδιάκοπα, νὰ πλουτίσῃ τὴ γλῶσσα—χωρὶς ὅμως νὰ παραβιάσῃ τὴ γραμματικὴν ποὺ δημιούργησε ὁ ἴδιος ὁ Λαὸς μέσα στοὺς αἰῶνας.

Καὶ ἔρχεται ἕστερα ὁ Ψυχάρης κομματάρχης. Ἄ, δὲν ἔπρεπε νὰ καταντήσῃ ὁ Ψ. κομματάρχης. Καὶ μᾶς τὸ λέγει αὐτὸ ποιοί; Οἱ πουλημένοι στὸ κόμμα. Αὐτοὶ ποὶ πλαστογραφοῦσι τὶς ιδέας τοὺς καθὲ μέρα, ποὶ δὲν ἔχουσι ἄλλο ἰδιωματικὸ παρά πῶς νὰ τὰ ἔχουσι καλὰ μὲ τὴν κοινὴν γνώμην γιὰ νὰ μὴν τύχῃ καὶ ἐλαττωθῇ ἡ κυκλοφορία τοὺς. Αἱ, τέτοιοι χαρακτήρες φυσικὰ δὲν μποροῦσι νὰ νιώσουσι τὸν Ψυχάρη, δὲν μποροῦσι νὰ χωρῶσι τὸ μυαλοῦδάκι τοὺς πῶς γίνεται ἓνας ἄνθρωπος νὰ βγῇ ἄξαφνα καὶ νὰ τὰ βάλῃ μὲ ὅλον τὸν κόσμον. Δόξα καὶ γροθιὲς θέλω, ἔγραψε κάποτε ὁ Ψ. γιὰ τὸν ἑαυτοῦ. Ἄμ πῶς; Πῶς ἀλλῶς γίνονται οἱ ἀγῶνες. Ἄμα ζητᾶς νὰ τὰ ἔχῃς καλὰ μὲ ὅλον τὸν κόσμον, δὲ γίνεσαι δημιουργός, δὲ γίνεσαι βέβαια Ψυχάρης, γίνεσαι τὸ πῶς πολλὸν χρονολόγος εἰς τὴν ἐφημερίδα ποὶ ἔχουσι τὴν πρώτην κυκλοφορίαν, ἢ διορίζεσαι καλλιτεχνικός σύμβουλος εἰς τὴν Ἐθν. Τράπεζαν μὲ 10 χιλιάδας μισθὸν τὸ μῆνα καὶ καταφέρνεις ἅμα βγάζεις ἓνα βιβλίον νὰ σοὶ ἀγοράζουσι κατὰ ἑκατοντάδας τὰ ἀντίτυπα ἢ Ἐθνικὴ Τράπεζα καὶ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν. Ἄν ἔγινε κομματάρχης καὶ ἀρχηγός μας ὁ Ψ. δὲν ἦρθε ὅμως σὲ κανένα συμβιβασμὸν μᾶς. Ζήτησε μόνον νὰ μᾶς γνωρίσῃ, νὰ μᾶς συνδέσῃ, νὰ οργανώσῃ ἂν θέλετε τὸ στρατὸν τοῦ Δημοτικισμοῦ γιὰ τὴν αὐτὸς ὅπως καθὲ ἀγῶνας ἤθελε ἀρχηγὸν καὶ ὀργανωσῇ. Οὔτε ἐπέβαλλε κανέναν ἀπὸ ἡμᾶς μὲ τὸ σταθερὸ ὅπως ἐκεῖνοι ποὶ γλύφουσι ὅλες τὶς ποδιὰς γιὰ νὰ ἐπιτύχουσι μιὰ ρεκλάμα ἢ κουβαλοῦνε ἄρον ἄρον καὶ στρατηγούς ἀνίδεους γιὰ νὰ στηρίξουσι τὰ ἔργα τοὺς εἰς τὸ θέατρο. Ἄν ἤθελε καὶ ὁ Ψυχάρης νὰ κομματιστῇ καὶ νὰ πολιτευτῇ, νὰ μὴν ἀμφιβάλετε πῶς θὰ εἶχε σήμερον τὸ μεγαλύτερον κόμμα καὶ δὲν θὰ τολμούσανε νὰ βγαίνουν οἱ διάφοροι δημοσιογράφοι νὰ τοῦ κἀνοῦσι τὸ δάσκαλον.

Ἄλλὰ δὲν εἶτανε—ξαιρέτε—οὔτε καλλιτέ-

χνης ὁ Ψυχάρης! Καὶ νὰ σοῦ τὸ λέγει αὐτὸ οἱ ἄνθρωποι ποὶ δὲν ἔχουσι δημιουργήσει ἄλλο ἀπὸ χρονολόγημα ἢ ἄλλα ἐφήμερα δημοσιογραφήματα. Δὲν εἶτανε καλλιτέχνης ὁ Ψ. ὁ δημιουργὸς τοῦ πεζοῦ λόγου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλὰ μπορεῖ τάχα ὁ κ. Ξενοπούλος ἀπὸ ὅλες τὶς σελίδες τοῦ ποὶ μετροῦνται πᾶς μὲ τὸ χιλιόμετρο νὰ μᾶς δείξῃ μερικὰς ποὶ θὰ μπορούσανε νὰ συγκριθοῦν μὲ δύο σελίδες ἀπὸ τὸ κεφάλαιον Ἄγάπη εἰς τὸ Ταξίδι τοῦ Ψ.; Ξαιρέτε οἱ καλλιτεχνικώτεροι, σοφώτεροι πρόξαι ἀπὸ τὴν πρόξαι τοῦ Ψ.; Καὶ ὅπου ἀκόμα σκοντάφτουσι σὲ κάποιους τραγυτήτας ποὶ μπορεῖ νὰ μᾶς ξαναξαναζοῦσι, τί ἄλλο προδίδει αὐτὸ παρά τὴν ἠρωικὴν προσπάθειαν τοῦ ἀληθινοῦ δημιουργοῦ νὰ δαμάσῃ τὸ γλωσσικὸν τοῦ ὄργανον, νὰ τὸ ὑποτάξῃ εἰς τὴν ἐκφραστικὴν τοῦ ἀνάγκης; Ἄλλὰ οἱ ἄνθρωποι ποὶ συνηθίσανε καθὲ τὸν γλωσσικὴν ἀνάγκην νὰ τὴν θεραπεύουσι πρόχειρα μὲ τὴν καθαρῆν καὶ ὅπου δὲν τοὺς βολεῖ ἡ φράσις νὰ τὴν στρέψουσι καὶ νὰ ἀντικατασταίνουσι τὴν φράσιν ἀντὶ νὰ παλαίβουσι παληκαρίσια νὰ τὴν νικήσουσι, αὐτοὶ βέβαια ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ μὴν ἀναγνωρίζουσι τὸν Ψ. γιὰ καλλιτέχνη. Ὅλοι ποῖος λίγο ποῖος πολὺ, πληρώνουσι τὸ φόρον τοὺς εἰς τὸ Μινώταρον τῆς δημοσιογραφικῆς Καθαρεύουσας. Μόνον ὁ Ψ. κατάρθωσε νὰ ξεφύγῃ ὀλοῦτε ἀπὸ τὰ νύχια τῆς καὶ νὰ δημιουργῇ ἓνα πρότυπον καλλιτεχνικοῦ λόγου. Ὁ Ψ. θὰ παραμείνῃ ὁ κλασσικὸς τῆς Δημοτικῆς. Καὶ ὅταν μιὰ μέρα τὰ Ἑλληνοπούλα θὰ ζητήσουσι ἀληθινὴν τροφήν ἀντὶ τὰ ἄχρηστα αὐτὰ ποὶ τὰ ταῖζει σήμερον τὸ ἐπίσημον κράτος, στὸν Ψ. θὰ ζητήσουσι τὸ ἀληθινὸν πρότυπον καλλιτεχνικοῦ ὕψους ὅπου ὅλα εἶναι σοφὰ ζυγισμένα καὶ σοφὰ τοποθετημένα ὥστε νὰ δημιουργηθῇ μιὰ τέλεια μουσικὴ ἀρμονία.

Σὲ δύο σημεία διαφωνοῦσα μὲ τὸ δάσκαλον μου. Τὸ ἓνα. Πῶς θὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ ἔθνος ὁ Δημοτικισμός. Ὁ Ψ. δὲν μποροῦσε νὰ ἰδῇ τὸ ζήτημα ἀπὸ τὴν Κοινωνικὴν τοῦ ὄψη; Πῶς ἓνα γλωσσικὸν καθεστῶς τῶσων αἰῶνων δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπλῶς ἀποτελεσματικὸν στραβὸν διδασκαλίαν παρά θὰ ἔχῃ κάποιους βαθύτερους ὀφθαλμοὺς. Γι' αὐτὸ ὅλην τὴν ζωὴν στήθηκε ἓνας ἀγῶνας γιὰ τὸ ζήτημα, γιὰ τὸ φωτισμὸν τοῦ ἔθνους. Ἄλλομονο. Νὰ ξεπνήσῃ ἓνας λαὸς χωρὶς ἀκόμα νὰ προῦπάξουσι οἱ ἀναγκαῖοι κοινωνικοὶ παράγοντες. Ἀημονοῦσι πῶς τὸ καθεστῶς τῆς διγλωσσίας ἔχει τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα καὶ πῶς εἶναι χαρακτηριστικὸν γενικὸν ὅλης αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, τόσο εἰς τὸ Βυζάντιον ὅσο καὶ εἰς τὴν Δύση ποὶ ὅπως τὸ Βυζάντιον ἐπέμενε νῆξιν γιὰ γραφτὴν τοῦ γλῶσσα τὴν Ἀττικὴν, ἔτσι καὶ αὐτὴ δὲν ἐννοοῦσε νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν Λατινικὴν. Καὶ μιλοῦσε, καὶ ἔγραφε, καὶ ἐξόδεψε μιὰ πολὺτιμη ζωὴν γιὰ νὰ φωτίσῃ, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ, γιὰ νὰ ἰδῇ εἰς τὸ τέλος τοὺς ἠρωϊκοὺς καὶ εὐγενικοὺς ἀγῶνας τοὺς νὰ καταλήξουσι σὲ μιὰ Μεταρρύθμισιν ποὶ φοβᾶται νὰ ἀναφέρῃ τὸνομα τοῦ Ψ. καὶ ποὶ δὲν ντρέπεται νὰ διακη-

ρύτη πώς τὸ Ἔθνος τώρα μόλις ἀγωνίζεται νὰ πλάσῃ τὴ γλώσσα του, παίρνοντας βέβαια γιὰ πρότυπο, τί ἄλλο, παρὰ τὰ χρονολογήματα βέβαια τοῦ κ. Μελά, τοῦ κ. Νιρβάνα καὶ ὄλων τῶν ἐκλεκτῶν τῆς δημοσιογραφίας.

Ὁ Ψυχάρης εἶτανε ἀκόμα ἕνας αὐστηρὸς ἐθνικιστής. Ὁ ἐθνικισμὸς του εἶτανε ἕνα ξεχείλισμα μᾶς ἀρχοντικῆς καὶ εὐγενικῆς ψυχῆς ποὺ ἔβλεπε τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ἰδανικῶν τῆς μόνο στῆ σημερινῇ μορφῇ τοῦ κράτους. Διαφωνοῦμε ριζικὰ μαζί του στὸ ζήτημα αὐτὸ μὰ θὰ εἶτανε ἴδιον νὰ μὴν ἀναγνωρίσουμε πὼς ἕνας ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ Ψ. δὲν μποροῦσε νὰ τινάξῃ ἀπὸ πάνω του τὴ σκουριὰ μερικῶν ἰδεῶν ποὺ ἀποτελέσανε τὸ ὄνειρο δάκαιρης τῆς γενεᾶς του, ὅταν μάλιστα εἶχε τὴ δυστυχία νὰ ἰδῇ δυὸ παιδιὰ του ἐξαιρετικὰ νὰ πέφτουνε θυσία στὸν ἄγριο θεὸ τοῦ πολέμου.

Καὶ τώρα ; Τώρα ποὺ μᾶς ἔλειψε ἀπὸ κοντὰ ὁ γίγαντας, τί θ' ἀπογίνῃ ; Ἀπομένει βέβαια τὸ ἔργο του. Ἄς σκύνουμε ἀπάνω του μὲ περισσότερη προσοχῇ, μὲ μεγαλειότερη πίστη, ὄχι γιὰ νὰ τὸ ἐπικρίνουμε, μὰ—ἀλλήμονο—γιὰ νὰ τὸ νιώσουμε γιὰ εἶναι τρομερὸ νὰ συλλογιέται κανεὶς πόσο λίγοι νιώσανε τὸν Ψυχάρη. Τὸ ἔργο τοῦ Ψ. θὰ ἀποτελέσῃ τὴ Λυδία πέτρα ποὺ ἀπάνω τῆς θὰ δοκιμαστῇ ἡ ἀντοχὴ τοῦ ἔθνους μας. Ἡ θὰ τὸν ἀκολουθήσουμε ἢ θὰ λείψουμε ἀπὸ τὸ χάριτ' τῆς Εὐρώπης. Ἔτσι εἶναι καὶ ἄς ἀνοίξουνε ὅσο θέλουνε μερικοὶ διάπλατα τὸ στόμα τους. Γλώσσα θὰ πῆ πολιτισμὸς. Καὶ γλώσσα δίχως μιὰ ἐνιαίᾳ Γραμματικὴ οὔτε ὑπῆρξε, οὔτε ὑπάρχει οὔτε μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ. Οἱ νάνοι ποὺ καταπιάνονται μὲ ἀλαφριά συνείδηση νὰ ἐφαρμόσουνε τὶς ἰδέες του, ἄς τὸ εἴδουνε πὼς εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ παίξῃ κανεὶς μὲ τὴ φωτιὰ τῆς γλωσσικῆς ἀναρχίας ποὺ προσπαθοῦνε νὰ μᾶς ἐπιβάλλουνε. Καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ βγήκανε νὰ κλάψουνε τὸ μεγάλο μας τὸ Νεκρὸ μὲ τὴν ἐσώψυχη πρόθεσιν νὰ τὸν βρῆσουνε καὶ νὰ τοῦ μειώσουνε τὴ σημασίαν τοῦ μεγάλου του ἔργου, ἄς κρατήσουνε τὰ ὄψιμα δάκρια τους. Τὸν Ψυχάρη μόνον ἔμεις ὅσοι πιστέψαμε σ' αὐτὸν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ τὸν κλάψουμε καὶ θὰ τὸν κλαίμε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ γιὰτὶ νιώθουμε τί στοιχίζει στὸ ἔθνος ὁ θάνατός του. Οἱ διορθωτῆς του καὶ οἱ εὐνοχιστῆς του νὰ βουβαίνονται.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ

—Ὁ θάνατος εἶναι ἄσπρος. Μάβρος ὁ θάνατος δὲν εἶναι. Σπλαχνικὰ καὶ φιλόστοργα, ἢ μάννα μας ἢ γις μᾶς ἀποπαίρνει, μᾶς ἀποβγάξει γλυκὰ ὄλες τὶς μαβρίλες τῆς ψυχῆς μας, τὶς σαβανώνει καὶ τὶς κρύβει στὰ τρισβαθὰ τῆς. Ὁ θάνατος ἀσπρίζει τοὺς νεκρούς, κ' ἔτσι φαινονται κατόπι μόνον οἱ ἀρετῆς μας ποὺ χρωστοῦμε σ' ἀφτῆς μιὰν ἀγαθὴ ἀθανασία.

(Ἀπὸ τὰ «Διὸ ἀδέρφια» τοῦ Ψυχάρη)

ΨΥΧΑΡΗΣ

Ψυχάρης! Ὄνομα μεγάλο, γεμᾶτο φῶς, τέχνη, ἐπιστήμη, ἀνθρωπισμὸς, ἐθνισμὸς, Ἑλλάδα. Τὸ σαρκίον του ὑποχώρησε στὰ χρόνια καὶ στὰ βιάσανα. Δὲ θὰ δοῦμε πιά τὴ γλυκιά μορφή του, μῆτε θάκούσουμε τὴ διάτορη φωνή του. Μὰ τὸ ἔργο του γιὰ τὴ γλώσσα μας καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη τῆς εἶναι μεγάλο καὶ θὰ μείνῃ αἰώνιο καὶ πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ἔργο ἑλληνικό. Γιὰτὶ τὸ ζῦπνημα τῆς φυλῆς, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τάρνηθοῦμε, ὀφείλεται σάφτονε, στὴν ἐπιστήμη του καὶ προπάντω στὴν πολεμικὴ του καὶ στὴν ἐπιμονή, ποὺ ἔδειξε ἴσα μὲ τὰ τελευταῖα ὁ μεγάλος ἀφτὸς ἄνθρωπος. Τὰ μικροανθρώπινα πάθη μας, ποὶ ὀφείλονται στὴ μικρότητα τῆς φυλῆς, ποὺ τὴν κατάντησε ἔτσι τόσων αἰώνων δουλεία, καὶ στὸν ἀτομικὸ μᾶς ἐγωϊσμὸ, ποὺ τότε χρωστοῦμε στὸν ἐγωϊσμὸ τοῦ κατακτητῆ, «φιλεῖ γὰρ τὸ ὑπήκοον ἐξομοιοῦσθαι τοῖς ἄρχουσιν», καὶ ποὺ φανερὸ του φάνισμα εἶναι σήμερ' ἡ Κρατικὴ μας δῆψ, πρέπει νὰ σιγήσουνε μπροστὰ στὸ νωπὸ χῶμα τοῦ τάφου τοῦ Ψυχάρη. Μὰ καὶ ἀργότερα, ἂν πεὶ κανένας τίποτε ἀπὸ τοὺς δικούς του γιὰ τὸν Ψυχάρη, δὲ θάκουσται ἡ φωνή του, γιὰτὶ ὁ καιρὸς περνώντας σβήνει ὄλες τὶς σκιεὶς ποὺ ἀφίνει τὸ ἄτομο στὴ ζωὴ του καὶ κραταίει μονάχα τὸ ἔργο του, ὅταν εἶναι μεγάλο, καὶ τὸ φέρνει ἀνάγλυφο στὶς γενεές, ποὺ τὸ προσκυνᾶνε καὶ τὸ θαμάζουνε. Λοιπόν, καθὼς θὰ ὁμολογήσῃ κάθε εὐλαβὴς καὶ ἐντιμὸς ἄνθρωπος, ἀφτὸς εἶναι ὁ τελικὸς λῆτης τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος. Τώρα ἂν τὸ Κράτος δὲν τὸ παραδέχτικε ὀλοκληρωτικὰ, ἂν οἱ Μεγαλοδασκάλιοι του δὲν ἐνίσωσαν τί λείει ὁ Ψυχάρης, γιὰ τοῦτα βέβαια δὲν εἶναι ὑπέφτνους ἀφτὸς. Ἄλλωστε ὁ θάνατος θὰ σβήσῃ καὶ ἀφτούς, ποὺ δὲν τὸν κατάλαβαν, καὶ κείνους, ποὺ λίγο τὸν κατάλαβαν. Κι ἄμα ζήσει στὸ μέλλον τὸ Ρωμαϊκόν, θὰ καλύτερέψῃ βέβαια καὶ τὸ Κράτος του. Μὰ καὶ νὰ μὴ ζήσει ὡς Κράτος, θὰ ζήσει ὡς Ἔθνος, θὰ ζήσει ὡς ἀνθρώπινη ομάδα, καὶ πάλι τὸ ἔργο τοῦ Ψυχάρη δὲν ἔχει νὰ πάθῃ τίποτε, γιὰτὶ ὅπως οἱ ἀρχαῖοι Ἀττικοὶ ἔδωκαν τὸ στῦλ στὴν ἀρχαία μας γλώσσα, ἔτσι καὶ ὁ Ψυχάρης τὸ ἔδωκε στὴ γλώσσα τοῦ λαοῦ μας, ποὺ ὄλοι μας λίγο πολὺ τὴν εἶχαμε μέσα μας καὶ μᾶς μπόδιζε νὰ τὴ δεῖξουμε ὁ λογιολογισμὸς, ποὺ χρόνια τώρα δέρνει τὰ νεοελληνικὰ σκολειὰ.

Ἄλλὰ μῆτε ὁ Χριστὸς βέβαια θὰ μποροῦσε νὰ πλώσῃ τὶς ἰδέες του μονάχως, γιὰ τοῦτο καὶ ὁ Ψυχάρης προσπορίστηκε ἐκείνους ποὺ τὸν ἐνίσωσαν κένως ἀπ' ἀφτούς ἂν ὄχι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἕνας ὅμως ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους εἶτανε ὁ συχωρεμένος ὁ Ταγκόπουλος ὁ Τάκης μὲ τὸ «Νουμά» του, ποὺ τότε βοήθησε πολὺ στὸ ἄπλωμα τῶν ἰδεῶν του, καὶ ποὺ στάθηκε κι ἀφτὸς ἕνας ξεχωριστὸς ἀπόστολος τῆς Ἰδέας.

Μ. ΦΙΑΛΗΝΤΑΣ

ΤΟ ΔΑΣΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΛΛΙ

Τὸ δάσος. Ὁ ἴσκιος, ὁ βαθὺς ἀναπαμὸς ἐκεῖ,
μιὰ θάλασσα ὡς τὰ πόδια του, φιλώντας τα, ποὺ φτάνει,
οἱ ὄλανοιγμένοι ὀρίζοντες ἀποκαλυπτικοί,
καὶ τὰ βουνά, βασιλικὸ τοῦ δάσους τὸ στεφάνι.

Τὸ κελλί. Τοῖχοι ἀστόλιστοι, βιβλία σπαρμένα, ἐδῶ.
Μιὰ γάστρα φτωχοζώντας το σὰν ἀπὸ αἷμα ἀνθάκι,
σὲ μιὰ κιθάρα ἕνα τραγούδι· καὶ τὸ τραγουδῶ.
Σβυστὸ στὴν ἄκρη, θύμηση τοῦ κρούου καιροῦ, τὸ τζάκι.

Ἐκεῖ εἶν' ἡ πλάση, θεοῦ καὶ ποιοῦ, ποιὰ εἰκόνα μυστική;
ἐδῶ ἡ ψυχὴ, μιὰ μουσικὴ δαρτὴ ἀπὸ κάποιον κρῖμα.
—Κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ κάθε φορὰ ποὺ θὰ φανῆς ἐσύ,
σιμίγεις τὸ δάσος, τὸ βουνό, τὸ λογιισμό, τὸ κῦμα.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Η ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΛΑΤΕΙΑ

Τὸ παλιὸ νεκροταφεῖο, ποὺ εἶτανε μέσα στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ, θὰ γινότανε πλατεία. Θὰ τὸ μεταφέρανε μισὴ ὥρα πιὸ πάνω, βορεινὰ ἐκεῖ ποὺ τώρα εἶχανε ἀρχίσει νὰ θάβουνε τοὺς νεκροὺς καὶ ποὺ ὁ ἄρχοντας ὁ Ντιλέρης, εἶχε σιάξει μεγάλο μαρμαρίνο μνημεῖο μὲ δυὸ μυκηναϊκὰ λιοντάρια στὴν εἴσοδο.

Τὸ μνημεῖο αὐτὸ τὸ εἶχε στήσει στὴ μνήμη τοῦ μικροῦ του παιδιοῦ, τοῦ Κωστάκη, ἐνὸς ἀγοριοῦ δέκα-δώδεκα χρονῶν καὶ τοῦ εἶχε στοιχίσει κοντὰ τετρακόσιες χιλιάδες δραχμὲς—ὄλο μάρμαρο καθαρὸ τῆς Πεντέλης.

Λίγο παρέκει εἶχανε ἀνοίξει κιάλας δυὸ—τρεις τάφους, ποὺ εἶχανε γιὰ μόνον στόλισμα τῆ δροσιά τ' οὐρανοῦ καὶ τῆ σιγανὴ δταν ἐπεφτε βροχοῦλα στὸ πράσινο τροφαντὸ γρασίδι.

Ὁ θάνατος ξεχώριζε κ' ἐδῶ τίς τάξεις σὲ πλούσιους καὶ σὲ φτωχοίς. Ὁ ἴδιος νόμος, ὁ ἴδιος ρυθμὸς, ἡ αἰώνια πάλη μέχρι θανάτου καὶ στὴν ἄλλη ζωὴ.

Ἡ εἶδηση γιὰ τὴ μεταφορὰ τοῦ νεκροταφείου εἶχε γίνῃ γνωστὴ στοὺς κατοίκους ἀπὸ τὸν τελάλη τὸν Γκιόκα. Ἐνα μεσόκοπο κοντακινὸ τυφλὸ ἀνθρακάκο, ποὺ εἶχε χάσει τὸ φῶς του ἀπὸ φουρνέλλο καὶ ποὺ ὅμως καὶ τώρα δὲν εἶτανε ἀχρηστος στὴν κοινωνία, στὸ σπίτι του. Παρ' ὅλη τὴν πάθησή του κατόρθωνε μόνος νὰ θρέφει τέσσερα παιδιά καὶ γυναῖκα, δουλεύοντας πότε στὰ χωράφια καὶ πότε ξελακίζοντας τ' ἀμπέλια σὰν ἕνα δυνατὸ ἄλκιμο παλληκάρι. Λογαριαζότανε μέσα στοὺς καλύτερους σκαφτιάδες—ὄχι μόνον στὶς Ἀδάμες ποὺ εἶναι ἀφράτα τὰ χῶματα μὰ καὶ στὴν πιὸ κακο-

τράχαλη γῆ. Ἡ κοινότητά τὸν εἶχε σύγχρονα καὶ τελάλη. Αὐτὸς λοιπὸν μὲ τὴ βροντερῆ φωνή του εἶχε δώσει τὴν εἶδηση:

—Ἀκοῦστε, κύριοι! Ὅσοι ἔχετε ὁσὰ τῶν ἀποθανόντων στὸ παλιὸ νεκροταφεῖο νὰ πᾶτε νὰ τὰ πάρετε ἐντὸς δέκα ἡμερῶν γιατί θὰ γίνῃ πλατεία. Καὶ ὅσοι ἔχετε μνημεῖα νὰ πᾶτε τὰ ὑποδεικτικὰ στὴν Κοινοτικὴ Ἐπιτροπῆ.

Γιὰ τὸ τελευταῖο δὲν ἔλεγε τί θὰ γίνῃ ἀνδὲν πηγαίνανε τὰ ὑποδεικτικὰ. Δὲν ἤθελε νὰ τὸ πεί, δὲν πῆγαινε ἢ γλώσσα του νὰ τὸ τελαλήσει.

Εἶτανε ὅμως γνωστὸ σὲ ὅλους πὸς τὰ μάρμαρα τῶν μνημείων τ' ἀδῆλωτα, θὰ γινότανε βρούσες στὸ δρόμο, νὰ ὑδρεύεται μὲ κολυτέλεια καὶ μ' ἄνεση ὁ κόσμος.

— — —

Ἡ εἶδηση δὲν ἔφερε καμιά σύγχιση, ἀναστάτωση στοὺς χωρικούς. Κρίθηκε ἀπ' ὅλους εὐνοϊκὰ, τὴ δεχτήκανε σχετικὰ ὄλοι μ' εὐχαρίστηση.

Μονάχα δυὸ-τρεις γυναικοῦλες—ἀπὸ κείνες ποὺ μένονε σὰν τὰ στρεῖδια καλλιτῆς στὴν παράδοση, σὰν τὴ μπαμπα-Μάρω, νὰ ποῦμε, ποι' ἤξαιρε ν' ἀμπεδένει τὸ σκυλὶ νὰ μὴν πᾶνει, καὶ νὰ κρατᾷ τοῦ λύκου τὸ στόμα ἀνοιχτό,—μονάχα σὰν κι αὐτὸ τὸ χούφταλο μερικὲς, δὲν τὴν πῆραν ἀπὸ μάτι καλὸ τὴν εἶδηση, δὲν τοὺς ἤρθε σωστὸ νὰ μεταφέρουνε τὸ ὁσὰ τῶν γονέων τους ἀπὸ κεί ποὺ κοιμόντουσαν χρόνια. Μὰ ποιοὺς τίς λογαριαζε αὐτές; Ἡ ζωὴ θὰ τραβοῦσε τὸ δρόμο τῆς!

Τὸ χωριὸ εἶχε ἀπλωθεῖ, μεγαλώσει. Δὲν εἶ-

τανε τὸ ἴδιο, ὅπως ἐδῶ καὶ τριάντα-σαράντα χρόνια—μὰ χούφτα ἀνθρώπους, ἕνας γῦρος ἀπὸ σπιτάκια χαμηλά, ἐτοιμόρροπα. Εἶχανε χτιστεῖ σωστά παλατᾶκια, βίλλες,—ἰδίως τελευταία μετὰ τὸν πόλεμο—εἶχανε ὄφει ξένοι, ἀφεντάδες, πλοῖοιοι, δυνατοί. Τὸ θαυμάσιο κλίμα του μάζεψε τὸν κόσμο σὰν τ' ἀνοιξιάτικο λουλούδι τὶς ἀχιτίδες τοῦ ἡλιου, σὰν τ' ἀνθισμένο καλύκι τὶς πεταλοῦδες. Κι αὐτοὶ ἀφήγανε παραδες καὶ γινότανε πολιτεία τὸ χωριό—ἕνα ὄραϊο προάστειο μὲ θαυμαστοὺς δρόμους, μὲ ντάνσιγκ, ξενοδοχεῖα, πινακίδες σὲ κάθε σοκκάκι παλιὸ ὅπου ἔβλεπες ὅλη τὴ σχολαστικότητα τῶν δασκάλων σὲ ὀνόματα γραμμένα μὲ μαῦρα μεγάλα κεφαλαῖα καὶ ξεθαμμένα ποιὸς ζαίρει ἀπὸ ποιὰ λησμονημένη Μυθολογία: ὁδὸς Ἀγραύλου, Παλλαντιδῶν, Ἀθμονέων, ὁδὸς Φλυῖς καὶ Οὐρανίας, Ἀφροδίτης, κτλ. Ἄιντε νὰ καταλάβει ἐτοῦτα τὰ κινέζικα ὁ ἀγράφματος χωριάτης, ποὺ μόλις ἔχει τελειώσει τὴν τρίτη-τετάρτη Δημοτικὸν! Σὰ νὰ μὴν ὑπῆρχαν δὲ οἱ παλιὲς ὀνομασίες τοῦ τόπου, οἱ ζωντανές, τὰ ὀνόματα τῶν βουνῶν μας, τῶν λόφων, τοῦ παπούλη μας, ὅσων τέλος πάντων δεῖξανε μιὰ δράση ὠφελιμιστικὴ στὸν τόπο, στῆς Φυλῆς τὸν Ἀγῶνα;

Ἄς εἶναι! Οἱ δασκάλοι δὲν εἶχανε ποτὲ καθαρὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς, σκέψη σωστή, συγχρονισμένη. Καὶ δὲν εἶχε ἄδικο αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ μπαμπα-Μάρω ποὺ ἔλεγε, μὲ τὸ λίγο μυαλό της, πῶς ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ βγήκανε τὰ γράμματα κ' οἱ δασκάλοι, τὰ χαρτιά κ' οἱ ἐφημερίδες, πάει, χάλασε ὁ κόσμος!

Ὅμως ἐκείνου ποὺ εἶτανε σκέψη νὰ μεταφερθεῖ τὸ νεκροταφεῖο πρὸ ἔξω, βορεινά, τοῦ ἔπρεπε μπράβο, εἶτανε σκέψη σωστή, δὲ χωροῦσε ἀντίρρηση. Γιατὶ δὲν ἔσπεκε καθόλου, ὅπως νὰ τὸ πείσι, νὰ μπερδεῖονται οἱ ζωντανοὶ μὲ τοὺς πεθαμένους, νᾶναι μέσα στὰ σπῖτια νεκροκέρια, καντήλια, νᾶναι κοντὰ στὶς ἀυλόπορτες σπαρμένοι τάφοι, μνημεῖα, σταυροί!

Καὶ πάλι ὁ Γκιόκας ξαναφώναξε, τελάλησε νὰ τ' ἀκούσουνε οἱ καθυστερημένοι:

—Καινούργια παράταση, δὲ θὰ δοθεῖ, Κύριοι. Ὡς τὴν Κυριακὴ βράδυ τ' ἀργότερο πρέπει νὰ πᾶτε τὰ ὑποδεικτικὰ στὴν Κοινωνικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ νὰ σηκώσετε τὰ ὄστα τῶν ἀποθανόντων γιατί θὰ γίνεῖ τὸ παλιὸ νεκροταφεῖο πλατεῖα. Τ' ἀκοῦτε! Ὡς τὴν Κυριακὴ, δὲ θὰ δοθεῖ καινούργια παράταση, εἴπαμε!..

Ἡ μπαμπα-Μάρω, μὲ τὸ λίγο μυαλό της πάντα, εἶχε νὰ φροντίσει αὐτὲς τὶς μέρες, γιὰ τὰ ὄστα τοῦ ἀντρός της καὶ τῶν παιδιῶν της πῶς νὰ τὰ μεταφέρει στὸ νέο νεκροταφεῖο. Τί νὰ κάνει! Δὲ σήκωνε ἡ δουλειὰ νερό. Μὰ εἶχε σκαλώσει σὲ χίλια ἐμπόδια κ' ἔβλεπε τώρα πόσο δίκαιο εἶχε δταν ἔλεγε πῶς χάλασε ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ βγήκαν τὰ γράμματα, τὰ χαρτιά κ' οἱ δασκάλοι.

Κατὶ πρώτης τῆς εἶχανε ζητήσει νὰ κάνει ἀναφορὰ καὶ νὰ ἐπισυνάψει γραμμάτιο γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ καινούργιου τάφου, ποὺ θὰ πήγαινε ἔτσι στὴν κυριότητά της. Κ' ὕστερα τῆς εἶχανε

ζητήσει νὰ πληρώσει ἐργατικὰ στὴν Κοινότητα γιὰ ν' ἀνοίξουν τὸν παλιὸ τάφο καὶ νὰ πάρει τὰ κόκκαλα τῶν δικῶν της.

Κι αὐτὴ εἶχε πελαγώσει ἡ ἄμοιρη! Ποῦ νᾶβρει λεφτὰ νὰ πληρώσει τὸν ταμία καὶ νὰ πάρει ἐξωφλημένο γραμμάτιο—αὐτὴ ποὺ εἶτανε περισσότερο στραβὴ σ' ἐτοῦτο τὸν κόσμο κι ἀπὸ τὸν τελάλη τὸ Γκιόκα! Μιὰ ψωροχαμοκέλλα ποὺ ἔμνε, εἶτανε ὅλο τὸ βιὸς της. Ἀταβάνωτη, μὲ καλάμια χτυπημένα μὲ λάσπη—δίχως ἄλλο στολίδι κανένα ἔξὸν ἀπὸ ἕνα καντήλι κοντὰ στὴ χάρη της νὰ τὴ φωταῖε πότε-πότε. Καὶ τώρα τῆς ζητοῦσαν ἀναφορές, αἰτήσεις, ἐργατικὰ, χρήματα!

—Ἐλα, Θεὲ μου καὶ Κύριε, σῶσε με! Πῶς νὰ τὰ βολέψω, ποῦ νὰ τᾶβρω ἢ ἀραγῆ!

Πῆγε, σύφθηκε, ἔπεσε στὰ πόδια τοῦ Ντιλέρη, τοῦ ἄρχοντα.

—Γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ Κωστιάκη Σου, ζωὴ νᾶγεις, ἀφεντικό. Μόνο τὰ κόκκαλά τους νὰ πάρω. Δὲ μὲ βοηθᾶνε τὰ χέρια στοὺ σκάψιμο. Τρέμουνε—δὲς τα! Μόνο τὰ κόκκαλά τους νὰ πάρω. Δὲ μοῦ χρειάζεται τάφος. Ἄς μὲ πετάξουν ἐμένα στὸ δρόμο,— ἄς μὲ φᾶν τὰ κοράκια!..

Γιὰ νὰ τὴν ξεφορτωθεῖ ὁ Ντιλέρης τῆς ἔδωσε κάτι. Δὲν ἀκούσε οὔτε κερί ν' ἀγοράσει, οὔτε καντήλι ν' ἀνάψει μ' αὐτό. Ποῦ νὰ πληρώσει ἐργατικὰ!

Τῆς εἶχε δώσει ἐλεημοσύνη ὅπως σὲ μιὰ ζητιάνη—ἐκεῖνος ποὺ ἔσπινε μνημεῖα μὲ μάραμα, ἐκεῖνος ποὺ εἶταν ἡ κύρια ἀφορμὴ νὰ μεταφερθεῖ σὲ οἰκόπεδο ἀγορασμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο—πενακόσιες—ἑξακόσιες πῆγες, ἐδῶ καὶ εἴκοσι-τριάντα χρόνια, γιὰ ἕνα κομμάτι ψωμί!—τὸ παλιό, τ' ἀγιασμένο δικό της νεκροταφεῖο!

Θᾶπρεπε λοιπὸν νὰ πεταχτοῦνε τὰ κόκκαλα τῶν παιδιῶν της στὸ δρόμο, γιὰ νὰ μεγαλώσει, νὰ ἁμορφῆναι τὸ χωριό, νὰ γίνεῖ πλατεῖα!

Ἀπὸ τὸ Σάββατο ἔρρηγνε καὶ τὴν Κυριακὴ ποὺ ἔληγε ἡ προθεσμία τὸ εἶχε στρώσει. Ὅλος ὁ τόπος ἄσπριζε—θάμπωνε τὰ μάτια τὸ χιόνι. Τὸ χωριὸ μὲ τὰ ψηλὰ σπῖτια, τὰ μέγαρα, εἶτανε σὰν ἕνα ὄραμα θεῖο, παραδεισένιο. Καὶ μόνο στὴν καλαμωτὴ τῆς-μαύρης γερόντισσας στέναζε βαρὺ τὸ χιόνι κ' ἔσταζε ἀναλυωμένο, νερὸ μέσα.

Τέλειωνε ἡ διορία. Τὰ κόκκαλα θὰ τὰ πετοῦσαν αἴριο ἔξω. Δὲ θὰ τοὺς ἐμπόδιζε ὁ καιρός. Αὐτοὶ δὲν ξαίρουν ἐμπόδια. Νικᾶνε ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης. Εἶναι χειρότεροι κι ἀπὸ λύκους!..

Ἡ μπαμπα—Μάρω σ' αὐτὲς τὶς σκέψεις ἔνοιωθε νὰ μαυρίζει ὁ κόσμος, δὲν ὑπῆρχε γιὰ τὴν ψυχὴ της πουθενὰ κανένα σημάδι λευκό.

Καὶ τότε βάλθηκε μόνη, καθὼς ἔπεφτε τὸ σκοτάδι πονετικὰ τριγύρω της, βάλθηκε αὐτὴ ν' ἀνοίξει τὸν τάφο. Μονάχη. Μὲ τὸν κασιμὰ στὰ τορμάμενα χέρια της. Θὰ μάζεψε σ' ἕνα μεγάλο σακκούλι τὰ κόκκαλα καὶ θὰ τὰ πῆγαινε μὲς στὸ καλύβι της, κοντὰ στὸ καντήλι τῆς Δέσποινας, ὅταν ἔρθει ἡ ὥρα της νὰ πάει νὰ γείρει κοντὰ τοὺς.

Καὶ χτυποῦσε τὴν χροσταλλιασμένη, τὴν

παγωμένη, τὴν πετρωμένη τὴ γῆ. Κάθε χτύπος κ' ἕνας πόνος, κάθε πόνος κ' ἕνα λύσιμο στοὺς ἄρμούς. Καὶ τὸ ἀναφυλλητὸ τῆς βάραινε τὰ στήθια κ' εἶτανε βαθειά, σὰν τὶς ρίζες τοῦ δέντρου, βαθειά θαμένα τὰ κόκκαλα μέσα στὴν ἀραχλὴ γῆ.

Σὲ μιὰ στιγμή ἔνοιωσε κάτι νὰ τῆς σφίγγει τὰ χέρια, ἕνα δέσιμο στὶς κλειδώσεις, ἕνα τρανταγμα δυνατό σ' ὄλο τὸ κορμί. Ἄνοιξε τὰ μάτια τῆς τρομαγμένα. Κοίταξε γύρω. Τὶ νᾶναι, Θεέ μου, τὶ νᾶναι! . . . Κ' εἶδε τότε μέσα στὸ σκοτάδι νὰ διαγράφεται ἡ μορφή ἑνὸς ξεφρενιασμένου Ἄραπη με κόκκινο τῆς φωτιάς φέσι, ψηλά στὴν κορφή, καὶ με γυαλένια κοφτερά κρύα μάτια.

Ἄνατριχιασε. Εἶταν ὁ μῶρος! Ὁ βαρὺς ἐφιάλτης ποὺ τὴν ἔπιανε ταχτικά, ποὺ τῆς μελάνιαζε τὰ κρέατα, τὴν κρατοῦσε ἀκίνητη ὥρες. Ὁ μῶρος! Ἴδιος ὁ θάνατος γι' αὐτή.

Ὁ κασμάς τῆς ἔφυγε ἀπ' τὰ χέρια, κύλισε κατάμα. Βαρύνανε τὰ βλέφαρά της. Δὲν ὑπῆρχε καμιὰ ἐλπίδα λυτρωμοῦ. Ἐνοιώθε τὰ νύχια του νὰ μπήγονται μέσα στὶς σάρκες της, νὰ τῆς μελανιάζουνε τὰ γέρικα μαρμαμένα τῆς μπράτσα, νὰ τῆς κόβουνε τὴν ἀναπνοή.

Σάπια, λυτά, χωνεμένα, κίτρινα, σκόρπια ἔδω κ' ἐκεῖ, τὰ κόκκαλα τῶν παιδιῶν της, τοῦ ἄντρα της, δὲ θὰ τὰ μάζευε, τῶνοιωθε πιά, δὲ θὰ τὰ βλέπανε—ἀλλοίμονο!—τὰ πικραμένα τῆς μάτια.

Ἡ ἀγωνία, ὁ βραχνᾶς, τὸ κρῦο, ὁ παγωμένος ποὺ φουσοῦσε ἀγέρας, τῆς πήρανε τώρα καὶ τὴν τελευταία τῆς δύναμη.

Καὶ τὸ κορμί της ἄρχισε νὰ λυγαίει—νὰ λυγαίει σὰν τόξο κ' ἔτσι κουλουριασμένο βρέθηκε νὰ προσκυνάει τὴ γῆ.

Ὁ παλιὸς κόσμος ἔκανε θέση στὴν καινούργια ζωή.

Ἡ πλατεία σὲ λίγο καιρὸ εἶτανε ἑτοιμη. Στρώθηκε μὲ χαλίκι, πέρασε τὸ βαρὺ θηρίο ἀπὸ πάνω της,—μὲ τὶς μεγάλες πέτρινες ρόδες καὶ τὸ πράσινο φουγάρο—χαραχτήκανε δρόμοι στὰ πλάγια. Καὶ σὰ νᾶταν προφητικοὶ οἱ στίχοι ἑνὸς ἀγνωστοῦ νέου ποιητῆ :

«Μόνο ἐκεῖ ποῖναι τάφοι, ἐκεῖ ριζώνει
τῆς ζωῆς κλοῖσιμα ἢ βλάστηση. . .»

θέρριψε μιὰ βλάστηση πρωτόφαντη γύρω κι ὄλα τὰ φυτῶνια ποὺ βάλανε, πιάσανε ὅπως σὲ φυτῶριο μέσα καὶ πετάξανε γρήγορα καινούργια κλωνάρια, γεμάτα ἥσκιο, δροσιά.

Ἀπὸ τὰ μαρμαρίνα μνημεῖα, τ' ἀδήλωτα, γίνανε βρύσες στοὺς δρόμους καὶ μιὰ δίκρουνη πηγὴ στὴν πλατεία, νὰ δροσίζουνε τοὺς περαστικούς στρατοκόπους, νὰ ὑδρεύεται ὁ κόσμος..

ΠΑΝΟΣ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Ἄνάσταση νεκρῶν, τί ψέμματα! Ὅσοι, παλεύοντας
στὴ νύχτα καὶ στὸν ἄνεμο, βρήκανε προσκεφάλι,
μετὰ χρόνων σκλαβιά, στὸ σπλαχνικὸ κ' αἰώνιο θάνατο,
θαρθῆ καιρός, τί ψέμματα! νὰ ξαναζήσουν πάλι.

Ἄπ' ἄκρη σ' ἄκρη στὴν πεδιάδα, ὦ σκόρπια μνήματα,
ὄταν σημάνη ἡ σάλπιγγα τοῦ ξυπνημοῦ, θὰ φρίζουν
οἱ σκελετοί, με τ' ἄσαρκά τους δόντια θὰ κρατήσουν
τὴν πλάκα των γερά καὶ θ' ἀρνηθοῦν νὰ τὴν ἀνοίξουν.

ΣΙΩΠΗ

Σὲ κάποιες ὥρες δειλινές, σὲ κάποιες κούφιες ὥρες,
Ἄνάβει στὰ σκοτάδια μου ξάφνου δαιμόνιο φῶς
Βλέπω στὸ χάος τοῦ πάθους μου θύμησες πεπλοφόρες
Νὰ φεύγουνε σὰ σύννεφα γοργὰ καὶ σὰ χορός.

Τ' ἀόρατο βλέπω τὸ κενὸ νὰ με γεμίζει. Ἄδειάζω
Τὴ σάρκα ἀπὸ τὸ δάκρι μου καὶ τὸ θυμητικό.
Μὲς στῆς ἀλήθειας τὸ ἀρμυρὸ τὸ κρῦο νερὸ βουλιάζω
Κι ἄθαφτος κι ἀκατάλυτος τὸ θάνατο τὸν ζῶ.

Μήτε τὸ κλάμα τοῦ δειλοῦ, μήτ' ἡ γενναία κατάρα,
Κατάντικρυ στὴ γαλανὴ εἰρωνία τ' οὐρανοῦ.—
Μονᾶχη ἀνέβα δλόφωτη, κι ἀπάνω ἄπ' τὴν ἀντάρα,
Ἐρησιωπή μου, τὸ ἄφωνο τὸ σάλπισμα τοῦ νοῦ!

ΗΒΟΣ ΔΕΛΦΟΣ

ΑΡΡΩΣΤΟΣ

Μεσονύχτι! 'Η καρδιά μου χτυπά
καί τὰ μάτια μου καίνε.

'Όλοι ἀπόψε κοιμούνται βαρειά
καί ὅλα γύρω μου κλαίνε.

Μιὰν ἀπόκοσμη ἀνάσα ἀγροικῶ
στό ἐριμητήρι μου μέσα
καί τὸ βλέμμα μοι σέρνει βαρὶ
τοῦ πατέρα μου ἢ φέσα!

Μεγαλόφροντη πέφτει ζερβί
στό κεφάλι του ἀπάνω
εἶναι κείος, διαλογιέμαι κι ὄργα
τὰ μηλίγγια μου πιάνω.

- Τί ζητᾶς τέτοιαν ὥρα ἀγαθὸ
τοῦ πατέρα μου πνέμα;
Ποιοῦ χιονιά ἀλαργινοῦ σπλαχνικό
σ' ἔχει φέρεν τὸ ρέμα;

- Ἦστα, γυιέ μου, πνοὴ δρισερῆ
μὲς στό νύχτιο σου κίμα!
Νοσταλγῶ σὺν ἀκούω ψηλά
τῆς ψυχῆς σου τὸ κλάμα!

Βάστα, βίστα τὸ δοῖακι τοῦ νοῦ
σὺν ἀντάξιός μου γόνος!
Καπετάνιο σὲ θέλω γερό,
νὰ σὲ τρέμη κι ὁ πόνοσ!

- Εἶμαι ὁ μόνος τοῦ πόνου παλιὸς
μπεχλιβάνης... πατέρα!
Σκύλος ἀβλαβὸς πιά στη ζωὴ
μ' ἀκλουθᾶ νύχτα μέρα!

Κι ἂν κλαμένη ἦ ψυχὴ μου ποτὲ
φτερουγᾶ στό Ὑπερτέρα,
τίς ψυχῆς ν' ἀντικρύση ποθεῖ,
πού ἀγαπᾶμε... πατέρα!...

Μὲ φιλᾶ καὶ τραβιέται ἀπαλὰ
πρὸς τῆς σάλας τὰ βάρη
καὶ ξυπνὸς τ' ὄραμά του ζητῶ
στό σκοτάδι, πού ἔχασθη!

ΑΠ. ΜΑΜΜΕΛΗΣ

ΜΕΘΩ

Μεθῶ μὲ τίς ἀνέφελες αὐγῆς καὶ μὲ τὰ δειλινά
τὰ χρυσονεφεμένα,
μὲ τῶν παιδιῶν μου τῆ γλυκεῖα φωνὴ πού μὲ ξυπνά,
μὲ δυὸ ματάκια στ' ὄνειρο πού βλέπω γαλανά,
μὲ δυὸ λογάνια στοργικά, στὸν ξύπνο μου ἀκουστά,
μ' ὅ,τι προσμένω κ' ἔρχεται, μ' ὅ,τι τρελλὰ ποθεῶ,
μεθῶ...

ΑΙΑΝ Μ. ΙΑΚΩΒΙΑΝ

CAESAR FLAISCHLEN

ΠΙΕΖΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

'Ο Κάισαρ Φλάισλεν γεννήθηκε στὴ Στουτγάρτη
στὴς 12 τοῦ Μάη 1894. Ἀρχισὸ τὸ στάδιό του ὡς
βιβλιοπώλης στο Βέλγιο καὶ στὴ Γερμανία κ' ἐξέ-
διδε ἀπὸ τὰ 1896—1900 τὸ περιοδικὸ «Pär». Το
πρῶτο βιβλίο του εἶναι οἱ «Σμῆς τῆς Νύχτας»
1884. Ὡς τὸ 1916 ἀκολούθησαν ἄλλα 6 μὲ λυ-
ρικό καὶ ποίημα τὸ περισσότερο ποιήματα.
'Όλα τὰ τραγοῦδια του τὰ χαρακτηρίζει ἕνα; λυρι-
σμός, ξεγυμνὸς ἀκαισάχιστα σὲ λαγαροῦς μελωδικοῦς
στίχους, λεύτερος; ἀπὸ κάθε οκτακτισμῶ, μυστι-
κοπάθεια καὶ σκληρότητα. Γράφοντα; ὁ ποιητῆς
Μ π ἔ τ κ ε γι' αὐτὸν ἀναφέρει: «Τὰ τραγοῦδια τοῦ
Φ λ ἄ ἱ σ λ ε ν, ἀποδομένα σὲ στίχο καὶ πρόζα, εἶναι
θερμὰ, συμπαθητικὰ, βγαλμένα ἀπὸ μιὰ παρατη-
ρητικότητα γερμῆ ἀγάπητῆς ζωῆς. Τραγοῦδια,
πού ἀνάμεσὸ τους; βόσκου κανεῖς τόσο τιελμάτια
πράματα, σὺν τὸ «Σιγοβρέχει...»

ΕΥΤΥΧΙΑ

Εἶναι θέρος ἰώρα καὶ τὰ ρόδα ἀνθοῦν καὶ
γαλάζια ἀστέρια λάμπουν μὲς στὴ Νύχτα... καὶ
στὴ Νύχτα μέσα καὶ σι' ἀνθισμένα ρόδα καὶ
στὴν τρισευτυχισμένη Σι'ή, τραβᾶμε ἐμεῖς... δυὸ
ἄροβα παιδιὰ...

κ' ἐπιτέλους μπρὸς μας, ἀπλώνεται... σὲ
θανμαστήν ἀλθρία, πηγυμένος, ἀπὸ τὸν ὄριμο
κυρπὸ, ὁ ὄρατος Κόσμος.

ΚΑΙ ΣΙΓΟΒΡΕΧΕΙ...

Καὶ σιγοβρέχει, κι ὅλο ἡ μέρα γίνεται μι-
κρὴ κ' ὅλο πὺδ σπάνιο τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Στὴν ἄκρη ἐκεῖ τοῦ δάσου, ἕνα ζευγάρι ρό-
δα ἔβλεπα χτὲς νὰ στέκοννε...

δὸς μου τὸ χέρι κ' ἔλα... πᾶμε γιὰ νὰν τὰ κό-
ρουμε...

Θε νᾶναι ὄρισμένως τὰ τελευταῖα!

ΗΛΙΟΣ, ΑΕΡΑΣ ΚΑΙ ΚΥΜΑ

Κοίτομαι στὴ ζεστὴ ἀμμονδιά.

γυμνὸς

καὶ καίω στὸν ἥλιο...

καὶ σὺν ἕνα σωρὸ πανιῶν πολὺ ἀπαλῶν, μὲ
πεταρῆζ' ὁ ἀέρας, πάνω ἀπὸ τὰ λυμένα μου
τὰ μέλη.

Ἀκούω τῶν κυμάτων τὸ σκοπὸ, σιμὰ ἐδῶ,
κι ἀργὰ κλείνουν τὰ μάτια μου, καὶ σύγγεφα
κυλοῦνε πρὸς τὴ γῆς, πάνω μου, χρυσοπόρ-
φυρα...

Ἄν εἶμαι πιά ἕνας ἄνθρωπος, δὲ θέλω πιά
γῆμαι ἄνθρωπος ἐγώ...

μόνο εἶμαι Ἡλιος, Ἀέρας καὶ Κῦμα...

μὰ συμφωνία τόνων περαστικιά...

κι ἔταν ἡ μέρα προσπερνᾶ τὴν ἄσπρην ἀ-
κροθαλασσιά, ξεσπᾶω σ' ἕνα σκοπὸ καινούργιο,
σὺν Ἡλιος, σὺν Ἀέρας, σὺν Κῦμα,

δίχως κανένα πόνο, δίχως πεθνυμά, μὲς
στὴ γαλάζια Νύχτα.

ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΤΟ πρώτο φύλλο του «Νουμά» έγινε, όπως ούτε κι' εμείς το περιμέναμε, άνάρπαστο. Τὴν ἴδια μέρα πού τὸ δώσαμε στὸ Πρακτορεῖο καὶ στὰ κεντρικώτερα βιβλιοπωλεῖα, μπορούμε νὰ ποῦμε χωρὶς ὑπερβολὴ πὼς ἐξήγηθη καὶ ἐπανειλημμένως ζητήθηκαν καὶ ἄλλα τεύχη ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας. Τὸ Πρακτορεῖο μάλιστα πού ἀναγκάστηκε τὸ μεγαλύτερο μέρος, 1500 κοντὰ φύλλα, νὰ τὰ διαθέσει στὴν Ἀθήνα καὶ Πειραιᾶ, ἔστειλε ἐλάχιστα στὶς Ἐπαρχίες καὶ πολὺ φοβόμαστε πὼς λίγοι φίλοι μας σ' αὐτὲς θὰ κατορθώσανε νὰ πάρουνε «Νουμά». Φύλλα δὲν ἔχουμε αὐτὴ τὴ στιγμή οὔτε γιὰ τοὺς νέους συνδρομητῆς καὶ περιμένουμε νὰ τελειώσει τὸ ξανατύπωμα τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ, πού γίνεται στὸ Τυπογραφεῖο Μαυρίδη, γιὰ νὰ τοὺς στείλουμε. Ἀλίως μέρες ὑπομονὴ λοιπόν.

Ἡ καταπληκτικὴ αὐτὴ ζήτηση τοῦ Νουμά, πού δίκαιο εἶναι νὰ χαιρετιστεῖ σὰ μιὰ νίκη τοῦ Δημοτικισμοῦ, μᾶς γεμίζει τὴν ψυχὴ χαρὰ καὶ μᾶς δίνει θάρρος καὶ ἐλπίδες νὰ τραβήξουμε μπροστὰ. Ὁ Δημοτικισμὸς εἰσέφερε στὴν ψυχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καρποφόρησαν οἱ ἀγῶνες τοῦ Ταγκόπουλου, τοῦ Ψυχάρη, τοῦ Παλαμά, τῶν τόσων καὶ τόσων ἀγωνιστῶν τῆς Ἰδέας. Τὸ μονοπάτι ἔγινε πλατειὰ λεωφόρος. Κι' ὅσοι γαλοχηθήσανε μὲ τὴν Ἰδέα τοῦ Δημοτικισμοῦ, μπορούνε νὰ χαροῦνε γιὰ τὴν νίκη καὶ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ Νουμά, πού εἶναι καὶ νικητὴ δική τους.

ἘΝΑ σωρὸ γράμματα ἀπὸ νέους τὸ περισσότερο καὶ ἀγνωστους σ' ἐμᾶς φίλους, ἤρθαν ἀμέσως μετὰ τὴν κυκλοφορία τοῦ πρώτου ἀριθμοῦ, στὰ Γραφεῖα μας. Κουραστήσαμε καὶ ἀνοίγουμε φανελλοὺς μὰ ἡ χαρὰ πού μᾶς δόθηκε διαβάζοντας τὸ περιεχόμενον, εἶτανε τόσο μεγάλη, τόσο τρανὴ, πού ἔσβησε κάθε κόπο καὶ κάθε ἀδημονία. Ὅλοι τοὺς μ' ἔνα στόμα, μὲ μιὰ καρδιά, μιλάνε μ' ἀγάπη καὶ μ' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸ ἔργο πού ἀναλάβαμε, καὶ τὸ συγκινητικώτερο μᾶς δείχνουνε πόσο ἡ νέα γενιὰ ζύπνησε καὶ πόσο ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τοὺς νέους οἱ ἱστορικοὶ ἀγῶνες τοῦ «Νουμά» γιὰ τὰ Γράμματα καὶ τὴ Γλῶσσα. Τ' ὄνομα τοῦ Δ. Ταγκόπουλου, προβαίνει ἀπὸ τὰ πρῶτα μὲν ἀπὸ τὰ γράμματα αὐτὰ, ὡς ἀνθρόπων Ἰδεολόγου καὶ πρωταγωνιστῆ τῆς Ἰδέας. Δὲ βρίσκουμε λόγους νὰ εὐχαριστήσουμε τοὺς νέους μας φίλους.

ΤΟ σημερινὸ τεύχος τοῦ «Νουμά», στὶς ὀκτὼ πρώτες σελίδες του, εἶναι ἀφιερωμένο στὴ μνήμη τοῦ Ψυχάρη. Τρεῖς βετεράνοι τοῦ Δημοτικισμοῦ, τρεῖς φανατικοὶ ὀπαδοὶ τοῦ Ψυχάρη, (ὡς οἱ μόνοι μαζί μ' ἐνα δὺ ἀλλοὺς τόσο πιστοὶ μαθητῆς του σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα), πλένονε τὸ ἔγκωμιο τοῦ Δασκάλου, καὶ μὲ ἀδρές πινελιὲς ζωγραφίζονε τὴν ἀξέχαστη γλυκεριά του Φωριὰ. Ὁ Ψυχάρης στάθηκε πάντα του, καὶ τοὺς θυμούς του ἀκόμα, ἕνας ἀπὸ τοὺς σιγηλοβάτας τοῦ «Νουμά». Χρὸς μας νὰ τ' ἀμειψώσουμε ὄχι μονάχα τὶς λίγες αὐτὲς σελίδες, μὰ ὁλόκληρο τὸ φύλλο, —τὶ λέμε; ὁλόκληρα φύλλα τοῦ «Νουμά». Ἡσυχίως του πάντα θὰ πλανιέται ἀναμεισθὸς μας καὶ θὰ θυμόμαστε πάντα τὰ σοφὰ του τὰ λόγια καὶ πὼς: «ἕνας λαὸς ὑψώνεται ἅμα δεῖξη πὼς δε φοβᾶται τὴν ἀλήθεια».

ΑΠΟ τὸν ἀριθμὸ 16 τοῦ 1903 ὡς τὸ τελευταῖο φύλλο τοῦ 1924, οἱ τόμοι τοῦ Νουμά εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἀρθρα, περὶογραφήματα, ἐπιστημονικὰ μελέτες τοῦ Ψυχάρη. Τρεῖς ρομάντζα του: Ἡ Ζωὴ καὶ Ἀγάπη στὴ Μοναξιά, (1904), ἡ Ἀρρωστὴ Δοῦλα (1906-7) καὶ τὰ Δυὸ Τρεῖαν.

τὰ φύλλα τοῦ Χάρου (1921) ἔχουνε δημοσιευτεῖ ὁλόκληρα στὸ «Νουμά» τὰ δυὸ πρῶτα σ' ἐπιφυλλίδες. Στὰ 1911 (ἀριθ. 367, 369, 385) δημοσιεύθηκε ἡ συμβολικὴ τριμυθία: Τὸ Δαχτυλίδι τοῦ Γύγγη. Στὸν ἀριθμὸ 180 τοῦ 1905 τὸ ἱστορικὸ ξετίναγμα τοῦ Σουρῆ. Κι' ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ 171 τοῦ 1905 ὡς τὸν ἀρ. 189 τοῦ 1906 συνέχισα ὁλόκληρη ἡ Ἀπολογία. Τὰ πεζὰ του τραγούδια, τὰ γεμάτα μουσικὴ, εὐθυμῶ, ἀγάπη, καλωσύνη καὶ χάρη, τὰ συνέχισα ὡς τὸν τελευταῖο τόμο τοῦ Νουμά. Ἐπίσης στὸ Νουμά πρωτοφανήσανε πολλὰ ἀρθρα πού μῆτανε ἀργότερα στοὺς τόμους «Ρῶδα καὶ Μῆλα».

Τὸ καλύτερο μνημόσυνο πού θᾶξε νὰ κάνει κανένας στὸν Ψυχάρη θάτανε νὰ ξεφυλλίσαι στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τοὺς τόμους τοῦ «Νουμά» καὶ νὰ διαβάσει ὅλη τὴ σοφοποιμένη καὶ μέσα ἐργασίῳ του.

ΦΙΝΟΣ, ὅπως πάντα, ὁ Σπυράκης ὁ Μετὰς Δεξιότηνης τοῦ λόγου! Γράφοντας μ' ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὸν Ψυχάρη (Ἑλ. Βῆμα, 1 τοῦ 8)βρη) δὲν τὸ ξέχασε νὰ δώσει μιὰ μπηχτὴ σ' ἐκείνους πού τὸν ἀκολούθησαν, δεχτήσανε τὸ κήρυγμα τοῦ, καὶ ἀγωνιστήσανε τόσο γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τοῦ ἔργου του, ἀντίθετα μὲ κάποιους ἄλλους (σὰν τὸ συγγραφεῖα, νὰ ποῦμε, τοῦ «Χαλασμένου σπιτιοῦ») πού τοὺς ἀδίκησε ὁ Ψυχάρης γιατί εἶχανε τὶς «πυρὶ δίκαιες πολλὲς φορές ἐπιφυλλίδεις σὲ μερικὰ σημεῖα τῆς λύσεως, πού πρόβαλλε...» Καὶ ὅπως τοὺς ἀδίκησε αὐτοὺς, ἀδικήθηκε φυσικὰ καὶ ὁ Ψυχάρης, ὡς λογιότηνης, ὡς ἐπιστήμονας, ὡς ποιητῆς, πού ἔγινε—διάβολο!— κομματάρχης μὲ ὅλα τὰ δεινὰ πού συμπαρομαρτοῦν σ' αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμα! Ὁ κ. Σπυράκης, πού δὲν ἔγινε ποτὲ κανενὸς κομματάρχης οὔτε καὶ δέθηκε ποτὲ του σὲ κανένα κόμμα καὶ σὲ καμιά ἰδεολογία— καὶ γι' αὐτὰ διαρκῶς ἐξελίσσεται,— εἶναι φίλος, ἀμύμητος, τρομερὸς βιτριολῶς τοῦ Λόγου, καὶ ἀξίζει πολὺ νὰ προσέχεται.

Ο ΦΙΑΗΝΤΑΣ, ὁ μοναδικὸς μας γλωσσολόγος μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ψυχάρη, ἀνάλαβε νὰ μᾶς δίνει γλωσσολογικὰ καὶ φιλολογικὰ ἀρθρα, ὅσο ζῆ ἀπὸς καὶ ὅσο βαστὰ ὁ «Νουμάς», καθὼς μᾶς εἶπε. Ἐστὶ λοιπόν ἀρχίζει ἀπὸ σήμερον μὲ τὸ ἀρθρο γιὰ τὸν Ψυχάρη καὶ θὰ συνεχίσει βρίσκοντας λάθια ἐπιστημονικὰ τοῦ Χατζηδάκη ἢ γράφοντας ἀνεξάρτητα ἐπιστημονικὰ θέματα τέτοια πού εἶναι γεμάτοι οἱ τρεῖς τόμοι του «Γλωσσολογία καὶ Γλωσσολογία Ἑλληνική». Ἀκόμα θὰ μᾶς γράφει καὶ ἀρθράκια γιὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς νέας Ἑλληνικῆς πού πρέπει νὰ τ' ἀκολουθῶνε ὅλοι ὅσοι γράφουν Ἑλληνικά, γιατί ὁ Φιληντας ἀποδείχθηκε ἀριστοτέλης τῆς ὀρθογραφίας μας.

Σ' ἘΝΑ ἱερολογιώτατο φύλλο πού ἀκούει στὸ μακαρονικὸ τίτλο «Καὶνὴ κτίσις» δημοσιεύεται διασκεδαστικώτατο ἀρθρο κατὰ τῶν «ἔραστῶν» τῆς μαλλιαρικῆς γλώσσας καὶ κατὰ τοῦ φουρισμοῦ δημοτικιστῆ Μητροπολίτη Καρυστίας κ. Παντελεήμονος «στὶς δελεαστικὲς προσιλετο τὴν μαλλιαρικὴν γλῶσσαν γενόμενος ἀντικειμενικὸς σκανδάλου εἰς τὸ χριστιανικὸν ἑλληνικὸν πλήρωμα, κηρύττων ἐλευθέρως ἐπ' ἐκκλησίας τὴν μαλλιαρικὴν, τὸ δὲ χειριστὸν οὗτὶ τὸ διασημώτερον φύλλον τῆς Ἑλλάδος. «Πατρίς», οὐκ οἶδα πὼς, δημοσιεύει τακτικῶς τὸ μαλλιαρικὸν του κήρυγμα». Τέτοια πράγματα γράφονται συχνὰ στὰ διάφορα θρησκευτικὰ περιοδικὰ καὶ δείχνουνε μὲ ποιά ἐπιχειρήματα καὶ ποιά μέσα πασιφύουν οἱ παπάδες μας, ἀσυγχρόνιστοι καὶ καθυστατημένοι πάντα, νὰ σπείρουνε στὸν κοσμικὸν τὰ ζιζάνια τῆς πνευματικῆς του διαφθορᾶς. Ἐστὶ

έντι να κοιτάζουμε να κάμουμε τη θρησκεία μέσο αληθινού φωτισμού, ταμπουρώνονται πίσω από την τυφλή πίστη του κόσμου γιά να χτυπήσουν τη γλωσσική μας μεταρρύθμιση με μιστριώτικα λόγια και χιλοειπωμένες παπαρδέλες.

ΠΟΣΟ μάς συγκινεί ή χειρονομία του Βισάνθη της «Σύγχρονης Σκέψης», που πήρε δόλωμα κ' έκανε έργο του και σκοπό της ζωής του—καθώς μάς γράφει—να στηθεί προτομή στον 'Ιδρυτή του Νουμά, το μοναδικό άνθρωπο που μάς έδειξε με το παράδειγμά του πως δεν είναι ο τόπος μας, μόνον τόπος φαρισαϊκών και λογάδων μα πως γενναιί και αληθινά παλλημαρία, 'Ιδεολόγους! Στην πρόσκληση του ξενητεμένου μας φίλου, απαντήσανε πολλοί, κι ο καλός φιλολογικός τύπος, τήνε δέχτηκε γράφοντας σχετικά. 'Υπ' όψη μας έχουμε ένα παραγραφήν του Γιοφύλλη στην «Πρωτοπορία», σημειώματα των νέων της «Προής», και του καθηγητή κ. Ρουσσέι στο Libre, άρθρα του 'Ανατολά στην «'Οθόνη» και του Καστανάκη στον Παρισινό «'Αγώνα», καθώς και όσα έγραψε ο Πάνος Ταρνόπουλος στα «'Ελληνικά Γράμματα». Τώρα χρειάζονται κάποια τυπική έγκριση από το 'Υπουργείο, ή σύσταση μιάς 'Επιτροπής 'Εράνων κτλ. γιά να πάει μπροστά ή 'Ιδέα και νάχουμε αναλαμπή στο μάγαρο τη μορφή του μεγαλόψυχου 'Ευείνου 'Ανθρώπου. 'Ο Νουμάς έλπίζει πως θα τ'ά πετύχει γρήγορα όλα τούτα και πως σ' ένα από τα έρχόμενα φύλλα θ' άνοιξει κατάλογο συνεισφορών. 'Οσοδήποτε εύχαριστούμε δόλωμα το φίλο που έγραψε την πρώτη ιδέα.

ΠΟΙΟΣ θ' άρνηθεί πως οίσύγχρονοι λογοτέχνες μας είναι άνθρωποι τρομερά καθυστερημένοι και έχθροι κάθε προοδευτικής ιδέας; 'Αν κανείς άμφιβάλλει γιά αυτό, άς διαβάσει την κρίση της 'Επιτροπής γιά τον τελευταίο διαγωνισμό των διδαχτικών. 'Εκεί μέσα με κατάπληξη βλέπουμε να κηρύσσεται σά δόγμα πως ή ιδέα της ειρήνης και της συναδέλφωσης των λαών, δεν έπιτρέπεται να διδάσκειται στα σχολεία μας. 'Η κρίση αυτή δεν θα μάς γεννήσει καμιά αγανάκτηση γιαντί είμαστε συνηθισμένοι σέ τέτοιους Μεσαιωνισμούς. Το δυστύχημα είναι πως ή γνώμη αυτή προέρχεται από ποιητή, και μάλιστα ποιητή διαφροστεφανωμένο και άνώτατο υπάλληλο του Κράτους. Αύτη είναι ή άνώτατη διανόηση στον τόπο μας. Και σέ εποχή μάλιστα που ή 'Ελλάδα δργανώνει ειρηνιστικά συνέδρια και άλλο τακίζονται ποιός να πρωτοεκδηλώσει τά φιλειρηνιστικά του αίστήματα. Τί ταρτουφισμό;! 'Ετσι ένα βιβλίο που είχε σκοπό να διδάξει την άγάπη στους ανθρώπους, πετάχτηκε στα σκουπίδια και από χέρι ποιητή. Εύκολο αλήθεια να γράφει κανείς διορφους στίχους. Κείνο που πέφτει κάπως δύσκολο είναι να γίνει άνθρωπος. Και αυτό δεν το καταλάβανε άόμοια ό λογοτέχνες μας.

ΣΤΙΣ 7 του 'Οκτώβρη πέθανε στην 'Αθήνα ο τυφλός Καλαματιανός ποιητής, Χρίστος Βαρλέντης Χριστοδούλου, ένας από τους καλύτερους φίλους και συνεργάτες του «Νουμά», που ξεσπαθώσανε γιά το γλωσσικό. 'Αν και θαμώνας του «Νέου Κέντρου» ο Βαρλέντης, την εποχή μάλιστα του Μαριζώνη, που βασιλεύσανε και μέσα οι θεωρίες του Πολυλά γιά τη γλώσσα, είσανε στο ζήτημα αυτό πιστός όπαδός του Ψυχάρη, φανατικός δημοτικιστής, που τδδειξε κιόλας στα 1911 μέσα στο Πανεπιστήμιο, προαναλώντας σέ όμιλία του Μιστριώτη τους κοιμωμένους τότε φοιτητές. Στο «Νουμά» της ίδιας χρονιάς τύπωσε μια σειρά άρθρα του με τό γενικό τίτλο: «'Εύπανα Ρωμίοι» κι από τά 1903 (άρθρ. φύλλου 61) δημοσίευε μικρά τραγουδάκια, τραφερά, άπλά, γεμάτα αίσθημα και συγκίνηση. 'Ενα απ' αυτά και ο «Τραγουδιστής», που θυμόμαστε:

Δέν είν' του άγέρα φύσημα που να μη την ταραξει
την καλαμιά την όρφανή που την καρδιά μου μοιάζει.

Κιάν κάποτε τη μόλεψε του Σάτρου το χέρι
φλογέρα γλυκολάλητη γροικηθή μέσ σ' άγέρι,
σκορπίζοντας γλυκύτερος άχούς από τά πλάγια
και μέσ στην πλάση φάνηκε σάν ένα από τά μάγια.
Δέν είναι τραγουδιού σκοπός, που να μη την ταραξει.
και τη δική μου την καρδιά που μιά φλογέρα μοιάζει.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΗΜΗΡΙΩΤΗ: «'Αστραία», δράμα σε μέρη τρία, 'Αθήνα 1929, Δοκ. 30.—

'Υστερ' από τά «'Επί των ποταμών Βαβυλώνας» ο σεβαστός ποιητής των «Μαύρων Κρίνων» μάς έδωσε αυτές τις μέρες νέο έργο, την «'Αστραία», δράμα τρίπρακτο με προλογικά σημειώματα του Παλαμά και του Νιρβάνα. Και στο νέο του έργο έμφανίζεται ο κ. Σημηριώτης, ως ένας καλός δουλευτής μα περισσότερο ποιητής λυρικός με πλούσια φαντασία και διάθεση, παρά θεατρικός συγγραφέας που κατέχει τά μυστικά της Σκηνης. Γιατί και τά πρόσωπα που κινούνται στο δράμα αυτό είναι περισσότερο πλάσματα ποιητικής φαντασίας, «ήσκιιοι άσύλληπτοι, όνειρσασιοί», παρά τύποι ζωντανοί που μπορούνε να σταθούνε στο θέατρο. 'Η 'Αστραία, ή ήρωίδα, με τη διπλή της ύπόσταση και τη διπλή της ζωή, που ξετυλίγεται μέσα στο ύποσυνείδητο πριν από πεντακόσια χρόνια και συνεχίζεται σε ζωική εκδήλωση τ'ώρα, είναι μιά ήρωίδα, δημιουργημένη από πλάστη-ποιητή, που και τά λόγια της παίρνουνε συμβολική σημασία μα και απόχρωση λυρική. 'Οστόσο, άδίκημα θάτανε ν' άρνηθεί κανείς πως και τό δραματικό αυτό δημιουργημα του κ. Σημηριώτη, δεν προσδίδει κάτι στην ως τά σήμερα αξιόλογη εργασία του. 'Ισα-ίσα όπως τό σημειώνει κι ο Παλαμάς, είναι ένα ποιήμα, που μ' άγάπη, θα λέγαμε, πρέπει να διαβαστεί.

II. ΜΑΥΡΕΑ: 'Ελεγχοι, 'Αθήνα 1929.

'Ο κ. Παναγιώτης Μαυρέας τυπώνει κάθε τόσο κι άόνο βιβλιαράκι στίχους με τον τίτλο 'Ελεγχοι. Το σημερινό είναι τό τέταρτο κατά σειρά. 'Η ποιήσή του, συμπαθητική κατά τ' άλλα, με σφιχτοδεμένο και δουλεμένο στίχο, μ' επίγνωση της τέχνης και με σεβασμό σ' αυτήν, άφηνει άσυγκίνητο τον άναγνώστη με την κάποια πλατυρρημοσύνη της, τον στομαφώδικο τόνο κ' ένα μέτρομα φραστικά, που δίχως άλλο προέρχεται από κακά πρότυπα, που άκολουθεί ο νέος ποιητής. Οι άπανωτές άσύνδες εικόνες, με τά διάφορα:

'Ως δόρυ θάπρεπε ή ρίμα σου διπλόν τον τόνο
ρώμης, σ' αυτούς, κι άλκης να δώση τη στολή σου
θωρακική ή στροφή κι άσπίδα σου και μόνο
άρμα νάβρη ή μολπή σου,

'Ως βίαιη, ή δεύτερη, άρτης κοπή κιώς εκδικητρα
σπάθη, ή πρώτη, άς τους βρή... Μα αν πάλι
δεσμά σφυροκοπήσουν, φθόνου, ή καταλύτρα
του στίχου, άς τους βρή, ή άλλη,

θυμίζουνε ποίηση Σικελιανού στην άδύνατη ύψη
της. Φαίνεται καθαρά πως ο κ. Μαυρέας, με όλη του
την καλή διάθεση, δε βρήκε άκόμη τό δρόμο του.

ΑΘ. ΚΥΡΙΑΖΗ: Τα τραγουδία της νύχτας, 'Αθήνα 1929.

ΑΝΤ. Ν. ΑΝΤΩΝΑΚΟΥ: Δύομιση χρόνια δάσκαλος στο Μαρότσι, 'Εκδοση Ράλλη, 'Αθήνα 1929.

Μ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ: Δυό γυμνά άσπρα χέρια, διηγήματα, 'Αθήνα 1929.

Α. Α. Κ.: 'Ονειρα, τέσσερα διηγήματα. 'Εκδοση «Πυρσού», 'Αθήνα 1929.

(Θά κριθούνε στο έρχόμενο)

ΓΙΑ ΝΑ ΓΝΩΡΙΣΟΥΜΕ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

[Με τὸν παραπάνω τίτλο ἄρχισε, ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες, ἡ κυκλοφορία μιᾶς μικρῆς σειρᾶς ἐκδόσεων γύρω στὸ ἔργο τοῦ Ποιητῆ. Ἡ ἔκδοσις μιᾶς τέτοιας ἐργασίας εἶναι αἰσθητὴ ἀπὸ καιρῶ, καὶ ὁ «Νουμᾶς» τὴ χαιρετίζει μ' ἀληθινὴ χαρὰ καὶ ἀνακούφιση. Ἀπὲρ ἄλλης κριτικῆς παραθέτουμε σὲ μετάφραση ἀπὸ τὴν παρισινή «Κομάντια» τῆς ἡς Σεπτ. τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ φωτεινότετο ἄρθρο τοῦ κ. Διονύσιου Μανῆ (εἰδικὸ ἄνταποκριτὴ τῆς) τοῦ ἐκφράζει σύντομα καὶ παραστατικὰ τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία αὐτῶν τῶν ἐκδόσεων, καὶ μᾶς βεβαιώνει ἀμέσως: μαζί του].

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΕΝΟΣ ΜΕΓΑΛΟΥ ΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Οἱ διαλεκτοὶ τῆς Ἑλλάδας σήμερον ἔχουν καταπιστεῖ—ὄχι χωρὶς μέθοδο καὶ χωρὶς βαθειὰ ἐπίγνωση τῆς σοβαρότητος τοῦ ἔργου—μὲ μιὰ ἐργασία ἔξωφρονης σημασίας, φιλοσοφικῆς κριτικῆς τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἀξιών τῆς σύγχρονης Ἑλλάδας. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ εἶναι ὅλως διόλου συμπτωματικὸ καὶ πραγματικὰ ἐνθαροντικὸ εἶναι πῶς ἡ ἐργασία αὐτὴ δὲν διαλέγει τὰ θέματα τῆς ἀπὸ τὸν πολιτικὸν κόσμον καὶ τὴν πολιτικὴν ζωὴν τοῦ τόπου τῶν τελευταίων αὐτῶν δεκαετηρίδων, ἀλλὰ προτιμᾷ νὰ κατευθύνει τὴν ἐρευνά τῆς στὸ πεδίο—τὸ ἴσως περισσότερο ἀκόμα διδαχτικὸ—τῆς λογοτεχνίας.

Ἔτσι, ἔχω μπροστά μου πέντε-ἕξ βιβλιαράκια, ὅλα τους ἐξαιρετα, ποὺ ἀναλύουν διάφορες ἀπόψεις τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου σύγχρονου ποιητῆ μας Κοστῆ Παλαμά. Ἰδρῦθηκε, βλέπετε, στὴν Ἀθήνα μιὰ μικρὴ βιβλιοθήκη μὲ σκοπὸ τῆς—Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Παλαμᾶ. Καὶ στὴν σειρά αὐτὴ φάνηκαν καὶ ὅλας τοῦ κ. Ἀντρέα Καραντώνη: «Ἐισαγωγὴ στὸ Παλαμικὸ ἔργο» τοῦ κ. Γ. Κ. Κατσιμπαλῆ: «Τὸ Παιδὶ στὴν ποίησιν τοῦ Παλαμά» καὶ «Ὁ Παλαμᾶς καὶ τὸ Σπίτι» τοῦ Δ. Ταγκόπουλου: «Ὁ Προφητικὸς» τοῦ Ἀ. Φουτρίδη: «Παλαμᾶς καὶ Ἡσιόδος» καὶ τῆς κυρίας Α. Ἰακωβίδου: «Ὁ Χαιρετισμοὶ τῆς Ἠλογέννητης». Φιλολογία πλούσια κριτικὴ ὁμιθῦμα φανταστικὴ ἐκδηλώσεις ποὺ φανεροῦν τὸς συγγραφεῖς τὸς κοινωνοὺς ἑνὸς ἴδιου πόθου στὸ δυνάμωμα τῆς νιογέννητης λατρείας τῆς παλαμικῆς ποίησης.

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΤΥΠΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΟΣ

Μοῦ εἶναι, βέβαια, δύσκολο νὰ ἀναλύσω ἐδῶ τὰ βιβλιαράκια αὐτὰ, καὶ δυσκολώτερο ἀκόμα νὰ κάνω ἔστω καὶ τὴ συνοπτικώτερον ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου στὸ ὅποιο ἀφιερῶνται. Θὰ πῶ τούτα μόνο: πῶς τὸ ἔργο αὐτὸ ἀξίζει καὶ παραξίζει ὅλη αὐτὴ τὴν ἐξυφαντικὴ προσπάθεια ποὺ γίνεται γύρω του. Πράγματι, ὁ Παλαμᾶς εἶναι κατὰ τὴ γνώμη μας, ἕνας μεγάλος ποιητῆς, γιατί ὅπως πολὺ σωστά παρατηρεῖ ὁ κ. Καραντώνης «στάθηκε πάντα κατὰ βάθος ἕνας πλατῦς Ἑλληνιστῆς ποὺ θέλησε νὰ ξαναζωντανέψει μέσα στὸ ἔργο του ὅλες τῆς ἀποχρυσταλλωμένες μορφές τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ μέσ' ἀπὸ τὴ μακροχρόνιόν του καὶ πολυσύνθετὴ ἐξέλιξιν...» Ἐδοσε, ἐπιπροσθέτως, στὴν πατρίδα του τὴν πίστη στὸν ἑαυτὸ τῆς, καὶ τὴν πεποιθῆσιν πῶς θὰ μπορέσει νὰ συνεχίσει τὴ δημιουργικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ παράδοσιν τῶν προγόνων τῆς, βασισμένη ὅμως ἀπ' ἐδῶ καὶ πέρα, στὸ σύγχρονον πνεῦμα καὶ πολιτισμὸ. Στάθηκε τέλος βαθύτατος ἀνθρώπινος, καὶ δὲ μπορεῖ κανεὶς παρὰ νὰ σκίψῃ ἐύλαβητικὰ μπροστὰ στὸν ποιητὴ ποὺ ἔγραψε τὸς παρακάτω στίχους:

Ἔστω τ' ἀνθρώπου εἶν' ἱερά, γιὰ τὸ συμπάθειον εἶν' ὅλα,
Κ' οἱ ἀμαρτίες καὶ οἱ ἀνημπορίες τῆς μίσερος ζωῆς μου
Κι ὅσα μου ἀκόλαστα ἱερά, καὶ ἡ ἀρρώστεια μου
(τραγουδῶν)
Κ' ἡ προσευκὴ, καὶ οἱ πειρασμοί, καὶ ἡ δύναμις, καὶ
(ἡ ἀστένια,
Σπέρματα ποῦ δημιουργοῦν καὶ πάθη ποῦ ἐνεργοῦνε.

Μέσα στὸν βαθύτατον, ἄλλωστε, αὐτὸν ἀνθρωπισμὸ ἀναζητεῖ ὁ Παλαμᾶς καὶ κατορθώνει νὰ βρεῖ τὴν τελικὴ ἐκείνη ἁρμονία ποὺ σ' αὐτὴν κτείνει ὅλη ἡ ἀνησυχία του καὶ τὸ νειρό του—τὴν ἁρμονία ἐκείνη ποὺ σύμφωνα μὲ μιὰ δυνατὴ εἰκόνα του θὰ τὰ κάνει ὅλα νὰ ζήσουν «σάν τάγνα καὶ σάν τὰ ὄρατα δέντρα στὰ μεγάλα δάση». Τόσο καλά, ποῦ ξεχωρίζει κανεὶς: «δὲν εἶν' ἔτσι;—μέσα στὸ ἔργο του, τὸ ἔστω καὶ τόσο συνοπτικὰ χαρακτηρισμένο, τὴν κυκλικὴν σχέσιν ἑνὸς ἀληθινοῦ, ἑνὸς μεγάλου ποιητῆ.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΥΝΘΕΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ

Σκοπὸς μας ὅμως ἐδῶ, δὲν εἶναι νὰ ὑπογραμμίσουμε τὴν ἐξασφαλισμένην καὶ ὅλας δόξα τοῦ Παλαμά, ὅσο νὰ τονίσουμε τὴν ἀξία τῆς φιλοσοφικῆς κριτικῆς ποὺ τῆς εἶναι τῶρα ἀντικείμενον. Τὸ σπουδαῖον εἶναι πῶς γυροῦν σήμερον νὰ τὸν μελετήσουν συστηματικὰ, νὰ ἐμφυχώσουν τίμα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ ἔργο του, τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικὴν ζωὴν τῶν τελευταίων πενήντα χρόνων, νὰ τοποθετήσουν κοντιλογῆς τὸν Παλαμᾶ μέσα στὴ σύγχρονην ζωὴν ἡς πατρίδας μας καὶ νὰ φτάσουν ἔτσι σ' ἕναν ἐλεγχὸ συνειδήσεως, βγαλμένο ἀπ' ὅλες τῆς δοκιμασίας ποὺ ὑπόφερε ἡ σημερινὴ Ἑλλάδα καὶ προοριζόμενον νὰ προλάβει κάθε ὑποτροπὴν.

Πρέπει νὰ συγχαροῦμε ἐκείνους ποὺ ἀνέλαβαν αὐτὴ τὴν ἐργασία. Γιατί ὅπως ὁ Παλαμᾶς στάθηκε πάντοτε εὐλαβὴς καὶ ἐπίκαιρος: στους ἐνθουσιασμοὺς του καθὼς καὶ στις καταπτώσεις του, στους ἔμνους του καθὼς καὶ στους λυγμούς του, μποροῦμε πραγματικὰ μελετώντας τὸν μὲ κάποια προσοχίαν, νὰ ξαναζήσουμε, στὴ συντροφίαν τοῦ κάλλιστου αὐτοῦ κριτῆ, ὅλες τῆς περιπέτειας ποὺ τοὺς εἶταν μάρτυρας. Σχολιάζοντάς τον, σχολιάζουμε διόκληρον τὴν ἱστορία μας. Κι ὅταν θάχομε κάνει τὸ ἴδιο γιὰ μερικοὺς ἀκόμα ἀπὸ τοὺς σύγχρονους ἀντρες μας τοὺς πρὸ ἀντιπροσωπευτικοὺς—πολιτικοὺς καὶ λογιότους—ὅταν θάχομε ἀναπαραστήσει φιλοσοφικὰ τὴ δράσιν, ἐδῶ καὶ ἕκατὸ χρόνια, τοῦ Καποδίστρια, τοῦ Τρικούτη, τοῦ Βενιζέλου, τοῦ ρομαντικοῦ Παράσχου, τοῦ βολταϊτικοῦ Ροῖδη, τοῦ συγχρονιστῆ Γαβριηλίδου καὶ τοῦ ἐθνικιστῆ Δραγοῦμη, θάχομε προσφέρει ἀνεχτίμητες ὑπηρεσίας γιὰ τὴ συνθετικὴ ἐκείνη ἐργασία ποὺ θὰ ἀπομένει σ' ἕναν Ἰππόλυτον Ἰαὶν νὰ πραγματοποιήσῃ, γιὰ νὰ καταστρώσει τῆς πηγῆς καὶ τὴν ψυχολογία καὶ συνεπῶς καὶ τῆς τύχης τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας.

ΛΕΩΝ ΜΑΚΚΑΣ

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΣΕ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΙΑΝΟ ΓΕΡΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΟ

Στὸν ἴπνον καὶ στὸν ξύπνον σου τρομάρα σ' ἔχει πάρει
μὴν ἀπιντήσης ποῦθενά τὸν ἦσκι τοῦ Ψυχάρη.

ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ

Τὴ σόλοικη ὑποταχτικὴ
δὲ χάνεψες ἀκόμα,
καὶ ὅμως δὲν παύει ν' ἀδικῇ
τ' ἀπύλωτό σου στόμα.

ΦΩΤΟΣ ΚΑΤΑ ΖΑΧΑΡΙΑ

Γράφοντας μὲ ἀρλόμπα
ποῦ ὅποιος τὴν ἰδῆ γελᾷ
μὲ κάθε λέξη,
ἔκαμες μιὰ τούμπα
μπρὸς ἀπ' τὸ Μελά
γιὰ νὰ στὴν παίξῃ.

ΠΙΚΡΑΓΚΑΘΗΣ

ΘΕΑΤΡΟ

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ: 'Ο 'Ορκος του Πεθαμένου, δράμα σε τέσσερις εικόνες. Μουσική Μ. Βαρβόλη, Σκηνογραφίες Καστανάκη-Σπαχή. Έλευθερά Σκηνή. Θέατρο Κοτοπούλη.

Στην «Έλευθερά Σκηνή» παίχτηκε και παίζεται ο «'Ορκος του Πεθαμένου», δράμα σε τέσσερα μέρη, του κ. Ζαχαρία Παπαντωνίου, βγαλμένο από το δημοτικό τραγούδι του «*Νεκρού αδερφού*». Το θύμασιο αυτό θέμα, που τόσο καλά το χειρίστηκε ο Έφταλιώτης στη δραματική του προσπάθεια ο «*Βρουκόλακας*», στα χέρια του κ. Παπαντωνίου—χέρια έσπευσε κυριολεκτικά σφραγίστηκε, χαντακώθηκε, άφανίστηκε, χωρίς να χει τουλάχιστον ως αντίκρουσμα μια κάποια δραματική πνοή, σύνθεση, δράση, σκηνική, ως ποίημα, οικονομία, χωρίς να γίνει δηλαδή **Θέατρο**.

Κύρια μέρη του θρούλου, όπως στην αρχή που μετά την έπιμονή του Κωσταντή ή μάλλον δέχεται να παντρευτεί ή 'Αρετή στα ξένα, αφού αυτός της όρκίστηκε, βαρύ όρκο, πώς αν έρθουνε χρόνοι δίσεχοι και μήνες ώργισμένοι, θα κρατήσει το τάξμο και θα της φέρι πίσω την 'Αρετή, καταστρέφονται άδικαιολόγητα από το συγγραφέα, που έμφανίζει τον Κωσταντή να μη θέλει το μισεμό της 'Αρετής κ' έτσι, φυσικά, να μην έχει και καμιά βαρύτητα ο όρκος. Ξάστερο το Δημοτικό τραγούδι λέει: «Οι όχτώ αδερφοί δε θέλουνε κι ο Κωσταντίνος **θέλει**».

Μά έξον από την καταστροφή αυτή, που θα τη δεχότανε κανείς, έστω και σαν παραλλαγή γιά λόγους καθαρά σκηνηκούς, πώς μπορεί να δικαιολογηθεί το αντιθεατρικό θέμα ενός πεθαμένου, που κινείται και γεμίζει τρεις δλόκληρες πράξεις! Σε υποδείγματα κλασικά το φάνισμα του 'Ησχιου γίνεται γοργό κι αστραπιαίο. Έδώ είναι ή ουσία του έργου. Ο βρουκόλακας άπαγγέλει κομμάτια λυρικά, ο βρουκόλακας κάνει τουτό, κάνει κεινο' ο βρουκόλακας διατάζει, πάσχει και παθαίνεται.

Στο δημοτικό τραγούδι ή έπιστροφή είναι γοργή, έχει κίνηση, δραματικό ενδιαφέρο.

Κάνει, λέει το δημοτικό τραγούδι, το σύννεφο άλλογο και τ' άστρο χαλινάρι, παίρνει τα όρη πίσω του και τα βουνά μπροστά του, γιά να φέρι γρήγορα στη χαροκαμένη μάνα την 'Αρετή. Και βαριά χτυπάει τ' άλλογου του και χάθη απ' έμπροστά της, μόλις κοντά στην έκκλησιά προφτάνουν.

Στο δράμα ή έπιστροφή, γαρνιρισμένη με κανελλογαρούφαλλα. Ο βρουκόλακας περνάει ανάμεσα από δρυμούς και λαγγάδια όπου υπάρχουνε Σαιεπτηρικές νεράιδες κι άκούγεται γλυκειά μουσική...

Κεντρική γραμμή και συνεκτικότητα πουνθενά δεν υπάρχει. Ένα νεφέλωμα, μια σύγχυση φανταστικού και πραγματικότητας, κρατάνε σ' άληθινή άγωνία το θεατή. Προσπαθεί να ξεδιαλύνει αυτός τ' άξεδιάλυτα.

Τέλος, όλη ή όμορφιά κ' ή δραματικότητα του Δημοτικού τραγουδιού, που είναι από τα θαύματα της Λαϊκής Μούσας, κάθε στίχους του κ' ένα διαμάντι, γίνεται μέσα σε ώραιοπάθειες και άερολογίες ενός παράξενου ψυχοπαθισμού. Άκούς συμβολικές έννοιες, όπως λ. χ. «γιά μια λακκουβίτσα νερό που άντιφεγγίζει ένα τεράστιο κόκκινο σύννεφο», σε στόματα άπλοϊκών ανθρώπων που ζούνε στο Καρπενήσι. Κι άλλα κι άλλα πολλά.

Ο κ. Παπαντωνίου, που δεν έχει ως έλαφρυντικό του τ' άκαταλόγιστο ούτε την τρυφερά νεανική ήλικία, έπρεπε σαν «άνθρωπος έξέφων» πολύ να το συλλογιστεί προτού δώσει τον «'Ορκο του Πεθαμένου». Και πολύ περισσότερο έπρεπε ο θίασος, που έδωσε όποιοςδήποτε σοβαρά δείγματα Τέχνης κι άγωνίζεται γιά μια θεατρική αναγέννηση, να μην ανεβάσει, γιά **κανένα λόγο**, τέτοιο θλιβερό κατασκευάσμα.

ΘΕΑΤΡΟΦΙΛΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ Κ. ΨΥΧΑΡΗ

Μεταφράζουμε την άκόλουθη άπάντηση που έλαβε ο συγγραφέας μας κ. Ρήγας Γκόλφης στο συλλυπητήριο του, από τη χέρα του Ψυχάρη:

Paris, rue Honoré Chevalier

15—10—29

Άγαπητέ κύριε.

Δοκίμασα μεγάλη συγκίνηση με το γράμμα σας και ειλικρινά σας ευχαριστώ. Καταλαβαίνω πολύ καλά όλη τη θλίψη που σας προξένησε ο θάνατος του συζύγου μου. Σας συμπαθούσε πολύ, σας έθαύμαζε και είταν πάντα ευτυχισμένος που έβλεπε στο πρόσωπό σας τέτοιο μαθητή. Μαζί με το ευχαριστώ μου σας στέλνω, άγαπητέ κύριε, βεβαίωση γιά τα πιο καλά μου αίσθήματα.

ΕΙΡΗΝΗ ΨΥΧΑΡΗ

Η κυρία Ψυχάρη, καθώς ζαίρουμε, τα τελευταία χρόνια και στη άρρώστια του Δασκάλου στάθηκε πολύ τίμιος σύντροφος και βοηθός του, λυκαίνοντας με τη συμπαιθητική της άφοσίωση τη ζωή του.

Ο ΡΟΥΣΣΕΛ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΥΜΑ

Ήμμοσιεύουμε παρακάτω μια λιγύλογη μα τόσο χαρακτηριστική καρτούλα που έστειλε στον Πάνο Α. Ταγκόπουλο από το Montpellier ο Διευθυντής κ' εκδότης του «Libre» κ. Ρουσσέλ, μόλις έλαβε το πρώτο φύλλο του «Νουμά».

Φίλιτα,

Δεν μπορείτε να φανταστήτε πόσο χάρηκα (στη αναγύλλιαση!) παίρνοντας το «Νουμά». Χριστός άνέστη! Ο πατέρας σας στάθηκε σωστός ήρωας του δικαίου και της άλήθειας. Ο «Νουμάς» του είναι γραμματολογικό μα και ήθικό άριστούργημα. Πόσο του χρωστάει ή 'Ιβία! Φανερωθήκατε αντίάξιος του γιός. Μπράβο σας. Να μ' έχετε γιά πάντα δικό σας.

LOUIS ROUSSEL

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

Ένα διαμαντάκι άπλότητας κλασικής, το «'Ηπειρωτικό Πορτραίτο» παρουσιάζει στην έκθεση του Συνδέσμου Έλλ. Καλλιτεχνών ή Δίδα Οικονομίδη, Χρώμα, επίπεδο, έσωτερικός κόσμος μοντέλου, όλα συνταιριασμένα κι άρμονικά, δίνουνε ένα τόσο ευχάριστο σύνολο που δεν μπορεί παρά να σε σταματήσει. Είναι το πιο φίνο από τα ζωγραφικά έργα της έκθεσης αυτής. Άναμφισβήτητα. Τ' όμολογάνε και καλλιτέχνες που κάτι νοιώθουνε από τέτοια.

Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ

— Το τραγούδι του Έφταλιώτη ή τον Ψυχάρη, πρωτοφάνηκε με τ' αρχικά Α. Ε. στο Νουμά, 22 Φεβρ. 1904, αριθ. φύλλου 84, σελ. 3.

— Η συνέχεια από τα γράμματα του Χατζόπουλου, στο ερχόμενο φύλλο.

— Το ίδιο μέρινα γιά το ερχόμενο ή Πενθεσίλεια του Κλάισ, το κριτικό άρθρο του Παρορίτη γιά το Σολομό, στίχοι, πεζά, κ. ά.

— Στο «Έλευθερο Βήμα», 12 του περασμένου. σελ. 2, ξανατυπώθηκε από το «Νουμά» το τέταρτο πεζό τραγούδι του Μιχ. Ροδά «Καταποντισμός».

— Βγήκε «Ο κ' κλος των τετραστιχων», το νέο ποιητικό βιβλίο του Παλαμά, έκδοση Κοραή. Τιμή του δρχ. 40. Θα γράψουμε έκτενέστερα.

ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ

Αντ. Γαργ. Αθήνα. Δυστυχώς δεν έχουμε ούτε για δείγμα από τα παλιά φύλλα που μας ζητάς. Για το ίδιο ζήτημα μάς έγραψε και η Αδα Ναυσικά Παλαμά, ο καθηγητής κ. Σαρρής, ο παλιός μας φίλος κ. Ήλ. Σταύρος, και δεν τα καταφέραμε να τους ευχαριστήσουμε. Μιά σειρά υπάρχει, κι αυτή μίζερη και κολοβομένη, που μάς χρειάζεται. Ζήτησε τους τόμους του «Νουμά» στην Έθνική Βιβλιοθήκη, αν θέλεις να διαβάσεις ή και να αντιγράψεις τίποτε από τα παλιά, **Ι. Αποστ. Θεσσαλονίκη.** Στέλνουμε τα δυο αντίτυπα «Ζωή που πέρασε...» και σ' ευχαριστούμε. Φρόντισε για τη διάδοση του Νουμά. **Π. Αντ. Μυτιλήνη.** Θα στείλουμε μόλις τελειώσει η ανάπτυξη του πρώτου φύλλου. Στείλε κι άλλα ονόματα. Μας τσακίζει η μεγάλη προμήθεια του Πρακτορείου. Λογάριασε 30 ο) στο φύλλο, δηλαδή 3.50 δραχ. το καθένα, κι αυτές όχι καθαρές, έξοδα επιστροφών, μεταφορικά κτλ. εις βάρος μας. Αγωνίζομαι, φίλε μου. **Κ. Β. Αθήνα.** Η συνδρομή, δυσανάλογη με την τιμή που έχει στην Ελλάδα το τεύχος, πρέπει να λογαριάζεται από τους φίλους, στην αληθινή της σημασία, κυριολεκτικά συνδρομή στα υπέροχα έξοδα που τώρα στην αρχή αντικρύζουμε. Αργότερα που ο «Νουμάς» θα γίνει δεκαπενθήμερος (κι ως την άνοιξη ελπίζουμε να το πετύχουμε και τούτο) οι συνδρομητές θα γίνουν φτηνότερο το φύλλο από τους αναγνώστες, αφού με τα ίδια λεφτά συνδρομής θα παίρνουν περισσότερα τεύχη το χρόνο. Είπαμε, πώς δεν κάνουμε κερδοσκοπική επιχείρηση. Αποβλέπουμε στην καλύτερη και μόνο του φύλλου. Στα κίσκια ωστόσο βρίσκεις το «Νουμά» με πέντε δραχμές. **Κώστα Συγγρονίδη, Αθήνα.** Τι Τζάζ-μπάντ και σαξοφών είν' αυτά στο στίχο. Μήπως πέρασες το «Νουμά» για καμπαρέ να παίξει η ορχήστρα σου! Τέτοιου είδους ποιητικούς μοντερνισμούς, δεν τους συμπαίθουμε! κ. **Ήλ. Στ. Αθήνα.** Το άρθρο τίμιο, δίκαιο, μά πολύ υποκειμενικό. Δες το αντικειμενικότερα το ζήτημα. Δε συμφέρει να βγούμε και να τελήσουμε σαν κοκκόρια ποιοί είμαστε και τι κάναμε. Αλλά όλα λέγονται παρεκβατικά, όχι σε ξξη σελίδες, ψυχή και σώμα, να πούμε, του άρθρου. Πάντοτε μάς ενδιαφέρουν τα «Εκπαιδευτικά»—κι' έχε το υπ' όψη σου. **Μ. Δαρ. Κηφισιά.** Παθολογική Σολωμολατρεία είναι να βνείες τον Έθνικό Ποιητή και να σβήνεις με μία μονοκοντυλιά όλους τους άλλους. Να γράφεις λ.χ. πώς «Μετά την Κρητική Λογοτεχνία και το Σολωμό, δεν υπάρχει τίποτ' άλλο». Μήτε Παλαμάς, ούτε Ψυχάρης, ούτε ποιητής και πεζογράφος κανένας. Γκέκε τώρα ή νοίκου γκέκε.

Κλ. Τσ. Αθήνα. Μας συγκίνησες με την αυθόρμητη χειρονομία σου, να μάς στείλεις δηλαδή τη συνδρομή προτού σου γράψουμε ή σου στείλουμε το φύλλο. Δείχνεις καλή καρδιά και πεποίθηση κ' εμπιστοσύνη στ' όνομα Ταγκόπουλος. Έννοια σου και θα πάμε μπροστά. Παιδιά δεν είμαστε για να παίζουμε. Όταν βγάλουμε το πρώτο φύλλο τόχαμε υπολογίσει: Πώς και με πενήντα συνδρομητές και μ' εκατό αναγνώστες, ο «Νουμάς» θα βγαίνει οποσδήποτε ένα χρόνο. Τώρα του δίνουμε μεγαλύτερο τράτο. Γεροσίνη μονάχα. **Γιδα Σαρ. Αθήνα.** Στείλτε μας κανένα άλλο, πιο δουλεμένο διήγημα, αφού λέτε πως έχετε έτοιμη συλλογή. Αυτό σκοντάφτει και στο ύψος και στη γλώσσα. Υπόθεση συνειδησίμη, χιλιογραμμένη μάλιστα. Χαρά μας, θάναυ να φανήτε, όπως το θέλετε, στο «Νουμά»—Κοπιάστε λιγάκι. **Αν. Παπαν. Αθήνα.** Σ' ευχαριστούμε για τα είνετικά σου αίσθηματά προς τν «Νουμά». Τα τραγούδια σου δεν είναι άσχημα. Άδ προσπαθούσες λιγάκι να κάνεις το ήθος σου πιο απλό, θα κέρδιζε ή εμπνευσή σου, που άλλωστ υπάρχει. **Π. Κισσόν. Αθήνα.** Και για σένα τα ίδια. Δε σου λείπει ή ποιητική διάθεση. Βρίσκουμε μάλιστα πώς δεν παραμελείς το στίχο σου. Κάνε δυο από τα τραγούδια σου τα κρύβουμε για αργότερα. **Παν. Βαλμ. Αθήνα.** Το γράμμα σου μάς συγκίνησε βαθειά. Ακριβώς σ' αυτή την αγάπη και τον ένθουσιασμό των νέων, στηρίζει τις ελπίδες του το περιοδικό. **Μαν. Αλεξ.** Από τα τραγούδια σου, ή «Εκμηδένισι» καλή. Από το δεύτερο εξάστιχο διόρθωσε τη λέξη «πορευτά», που έχει άλλη έννοια στη δημοτική. Αργότερα μπορεί να δημοσιευτεί. **Νικ. Αιγ. Αθήνα.** Δε μάς λένε τίποτα τα γραφτά σου. Σταμάτα λίγο να γράφεις και διάβασε σοβαρή φιλολογία. Μόρφωσε ιδιαίτερα τη γλώσσα σου και κάπως το ήθος, που έτσι όπως είναι δε μπορεί ν' άρέσει. **Κ. Μεραν. Λεβαδιά.** Μας κολακεύουν τα λόγια σου. Και βέβαια ο «Νουμάς» υπήρξε αν όχι πρωταπόρος, συντελεστής όμως ξεχωριστός της πνευματικής αναγέννησης του τόπου. Από το γλωσσικό άγωνα, είναι γνωστά σ' όλους τ' άποτελέσματα. **Γιδν. Βανδ. Νέο Φάληρο.** Σ' ευχαριστούμε. **Β. Σερρα. Παραμυθία Ήπειρου.** **Ήλ. Παρασκ. Λασηθι. Κρήτης.** Λάβαμε τις συνδρομές κ' ευχαριστούμε. Στέλνουμε «Νουμά». **Ζ. Οικον.** και **Α. Καπάτ.** Υστερεί πολύ ο στίχος σας. Χρειάζεται πολλή δουλειά άκόμα για να πητε κάτι. Αν έχετε όμως ύπονομη μην άπελπίεστε. Ίσως καμμία φορά... (Στ' άλλα γράμματα στο έρχόμενο).

ΜΕΓΑ ΕΞΟΔΟΧΕΙΟΝ ΥΪΗΝΟΥ "ΤΣΕΡΓΑ ΠΑΛΑΣ," ΕΝ ΑΜΑΡΟΥΣΙΩ ΚΟΡΑΗ 46 Πλησίον του σιδηροδρομικού σταθμού

Δωμάτια εύσερχ, υγιεινά, εφάμιλλα των εν Ερώπη. ΛΟΥΤΡΑ—θερμά και ψυχρά Κεντρική ΘΕΡΜΑΝΣΙΣ. Διοχέτευσίς ύδατος εντός των δωμάτων (Eau Courante).
 Ίδιαίτερα διαμερίσματα δι' οικογενείας πλήρη μετά λουτρών κλπ.
 Ίδιαίτερον λουτρό δι' ιδιώτας λειτουργούντι καθημερινώς

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΟΝ-ΜΠΑΡ ΚΟΥΖΙΝΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ 1ης ΤΑΞΕΩΣ

Ο ΠΡΟΦΗΤΙΚΟΣ

Ή διάλεξη που έκανε ο Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥ-ΛΟΣ, περαστικός από τη Χίο το φθινόπωρο του 1921, τυπωμένη σε κρυφό βιβλιαράκι της σειράς «Για να γνωρίσουμε τον Παλαμά», εκκλιόφθησε και πωλείται στα γραφεία του «Νουμά» και στα κεντρικότερα βιβλιοπωλεία δραχ. πέντε.

ΑΝΑΞΑΓΟΡΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ

ΘΑΟΣ ΗΡΑΚΛΕΪΟΥ (ΕΝΑΝΤΙ ΣΙΔ. ΣΤΑΘΜΟΥ) ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. ΖΟΥΡΙΑΔΑΚΗΣ

Ίδιωτικόν εκπαιδευτήριον, άνεγνωρισμένον υπό του Κράτους. Περιλαμβάνει εξετάξιον Δημοτικόν, εξετάξιον Γυμνάσιον, νυκτερινά τμήματα Ξένων γλωσσών και Λογιστικής. Διδασκτρα λογικά.

1841

1929

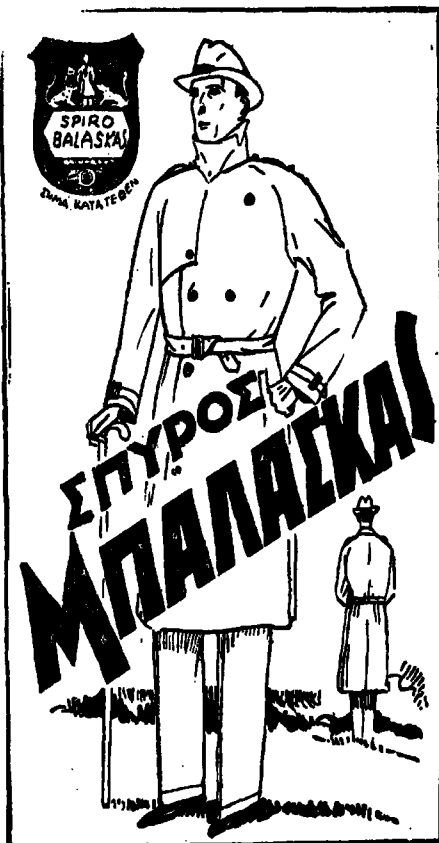
Σήμερον, ή ασφαλής τοποθέτησις χρημάτων εινε πολυ δυσκολωτέρα από άλλοτε. Επιβάλλει σοβαράς φροντίδας, και προξενει διηνεκεις άνησυχίας. Άπαιτει ειδικάς γνώσεις, τας όποιας όλίγοι κατέχουν. Χρειάζεται χρόνον, τον όποιον ελάχιστοι διαθέτουν. Ίπάρχει δε πάντοτε ό φόβος να παρασυρθη τις, είτε από τó θέλεαρ ύψηλών τόκων, είτε από την άπατηλήν ύπόσχεσιν μεγάλων και εύκόλων κερδών, και να κινδυνεύσουν τά λεπτά τους, πολλάκις δε και να τά χάσουν.

Ίπάρχει, εν τούτοις, τρόπος και τόκον ίκανοποιητικόν να εισπράττετε, και τών φροντίδων και άνησυχιών να απαλλαγήτε, και τον καιρόν σας να μη θυσιάζετε, και τó κεφάλαιόν σας να μη κινδυνεύη. Διότι δύνασθε να τοποθετήτε τας οικονομίας σας ασφαλώς, επικερδώς και άφόβως, καταθέτοντες αυτάς εις την **ΕΘΝΙΚΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑΝ**. Τά χρηματά σας άνατοκίζονται, αύξάνονται, και πρό παντός, δεν θά χαθούν ποτέ. Έξασφαλίζετε τοιουτοτρόπως και τον έαυτόν σας και την οικογένειαν.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

«Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ»

Ταμειυτήριον. Καταθέσεις εις πρώτην ζήτησιν, επί προθεσμία, πολυετείς και διαρκείς.
Κεφάλαιον δραχ. 1.205.000.000 Καταθέσεις δραχ. 6.250.000.000

ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ
ΟΠΟΥ ΕΝΔΥΕΤΑΙ ΚΑΘΕ ΤΖΕΝΤΛΕΜΑΝ

ΚΑΜΠΑΡΝΤΙΝΕΣ

ΠΑΛΤΑ, ΑΔΙΑΒΡΟΧΑ

ΚΑΙ ΕΝΔΥΜΑΤΑ

ΣΤΑΔΙΟΥ 52

(ΚΗΤΩΦΙ ΑΡΣΙΑΚΕΙΟΥ)